Массе а мехкий пролетареш, вlаштаlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьлл 1923 шера дениз ◆ ШОАТТА, 12 МАРТ, 1983 ШУ. ◆ № 31 (6753). ◆ Мах 3 кеп.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ СИЙЛЕН ДЕКХАР

Шелковской районерчу «Коминтерн» цlера колхозан къахьегархоша даьккхина хьайбарал хьал а лаьцна, къахьегаш ба цхьайтталгlа пятилетка кхоалгlа шера республика дукхаха колхозийн совхозийн хьайбаш лелдераш.

Бlарчча республика хьалхарча ухх шера шин бетта хьайбий продуктивность дикка лакхъяй. Дlадахача шера цу юкъа пачча хьалкхенга ехача продукташца шийсийча ухх шера шура дукхагlа ехкай 1292 тонн, дулх — 1937 тонн, фуам — 2547 эзар.

Хьайбаш lалгара доахалла дикагlа вlаштlехьдаьккхад Советски, Надтеречни, Веденски, Ножай-Юртовски, Сунженски, Шалински, Ачхой-Мартановски, Малгобекски, Наурски районашкарчу дукхачу колхозаша, совхозаша. Царна юкъа къаьстта балгалбьанеб Сунженски района Орджоникидзен Цlеча Эскерен цlерагlча колхозий, Малгобекски района «Сагопшинский» совхоза, Шалински района «Московскийн» «Южныйн» совхозий, Наурски района «Победа» ахачен Кирова цlерагlчен совхозий, ахьча боахамий хьайбаш леладераш.

Iан замалакьа шийслуча хаолоашта дукхал а отташ, шоай торопехи кхоачамехи бизза пайда а эцаш, къахьег цу боахамий болхлоша. Пленегlа якха йоагlачул дикка дукхагlа я хlара кхоабача lаттагара цар йоаккха шура. Дукха дукхагlа я из дlадахача шера цу юкъа йоаккхаш хинначунца шийсийча а.

Мехка Кхачан программе кхоачашъеча шоай ма хулла доккхагlа дакъа а лоацаш хьайбий продукташ алсамъяха цар низаш дlашхоч хьайбlаста кхоачам хилла гlожен хьалнен доаьъар хьалхе а lалашдаь хилара, цхьайнцча лаьрххlа кийч а деш доахана дикагlа дуаргдолча тайпара цо дlателарах, хьалхаийттача коллективий опыт балха юкъе а ихуаш, хьайбий продукташ дукхагlа яхаран йоккаран доаркашта, скотникашта, ахьча фермай болхлошта юкъе шерра социалистически лхь йоаржалрах, зооветеринарии балхаш дертlа чакхдахарах, фермий коллективаша хьинар ойдена къахьегардола хьилаш боахаий кулгалхоша, партийни профсоюзни комитеташа вlаштlехьдаьха хилар. Къахьегамен производственни дисциплина дика а йолаш ишта балхаш де дехкарийла бьоб хьайбаш леладераш КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера) Пленума решенеша.

Халахте я, цу колхозашкен совхозашкен санна къахьегамхой цlенхаштта оарцагlа а баьхи, хьайбаш дика lалгара дахара балхаш дертlа леладец Урус-Мартановски, Гудермесски, Шелковской, Назрановски районашкарча цхьадолча боахамашка.

Масала, бlарча Урус-Мартановски район хьайницча ухх шера хьалхарча шан бетта 52 процент мара кхоачалъьнац дхьоалагlча квартале пачча хьалкхенга шура йоххара плани.

Малагlа да шура ишта ларгlъалийтара а паччахьалкхенга кlезигагlа йоххара а бахьанаш?

Масала, района боахамаша кхоачам хилал lалашдьдац доаньар, цхьайолча фермашка кхоалагlа дакъа мара дац детташ дола доахан, хlьта царех цхьадараш къьанен брушелез яха лазар кхийттен да. Йоахко ьаьц дикача фух дола дукха шура лу доахан фермашка хилийтара. Ма дарра аьлча, из доагlара хьайlбашта зооветеринари гlулакхаш даьдац лазареш ца деттадалийтара, шиъ ханнахьа искусственни осеменени ара, кхм тlа эшараш чакхдахара.

Хьайбаш lалгара доахача цу тайпара цхьацца кхоачамбоацараш нийсдалийтад Назрановски района «40 лет Октября», «Экажевский» яхача, Гудермесски района «Терек» «Правден» яхача совхозашка, Шелковской района цхьадолча боахамашка.

Цу гlулакха эггара хьалха бехке ба боахамий кулгалхойн специалисташи. Цар ма йоагlара йоахко ьаьц шоай торонехи кхоачалехи бизза пайда эцара, паччахьалкхен планаши тlалийна социалистически декхарашн кхоачашдулургдола наькъаш шоай коллективашта хьалахара.

Iан замалехьа нийсху халонаш эшаара, КПСС ЦК майски (1982 ш.) ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенеш, Кхачан программа кхоачашъяра, коммунисташ хьахха а баьхи. де мел делар даьдац цхьадолча боахамий партийни а профсоюзни а комитеташа.

Хьайбаш леладерашта эггара халагlа йола ха я е хlана латтар. Дикка ха йоал бокъонца йохъала е хьайбашта шошача довкъара лаьрхlа боахамаша шоай кхашке дlайийна культураш хьакха йолае а. Цудухьа хlанз геттара лоархlаме да фермашка долча доаькъарах ма боагlара пайда эцар, хун кхом бар, цхьа килограмм ца дойташ лаьрххlа цехашка кийчдеш из дlадехкар.

Боахамий кулгалхойн специалисташи, парткомаши профкомаши декхарийла я хьайбаш lалгара доахача нийсдалийта кхоачамбоацараш геттара сиха дlадаха, паччахьалкхенга хьайбий продукташ йоххара планаши тlалийна социалистически декхарашн толламе кхоачашдара берриге шоай къахьегамхой оарцагlбаха.

Парте райкомашен райисполкомашен планаш кхоачаш ца яр бахьанаш въестаде, боахамий кулгалхошкарен специалисташкарен боагlача тайпара болх хьабеха, царна эшаш дола новкъостал де довгlа.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера) Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретаря Ю. В. Андропова аьнад:

«Массане а хьстаду, баькъдар аьлча, мехка Кхачан программа кхоачашъелга — из цхьан шере лаьрхlа гlулакх доацалга. Из ишта да. Баькъда, дукхьал дlаала дезаш да ьай дхьаьаха а: Кхачан программа кхоачашъелга тlехьатетта йиш йоацаш хилар».

Цхьайтталагlча пятилетка кхоалагlча шера паччахьалкхенга шура, дулх, фуаш, тха доххара планаш тlехкхоачаш а еш, мехка Кхачан программа кхоачашъеча довккагlа дакъа юкъедиьар республика хьайбаш леладерий сийлен декхар да.

Шоай болх дукхабеларца, хьадер дика деш хилариа боазаш ба Нохч-Гlалгlай гlишлошъеча управленена чуйсагlача СМУ-6 къахьегаш бола штукатураш - маляраш Л. Чечикова, М. Джамулаева, В. Тищенко.

СУРТА ТlА: (аьрдехьара аьттехьа) Чечикова Людмила, Джамулаева Малика, Тищенко Валентина.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюро, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обком тьекхай 1983 шера шин бетта промышленноста, гlишлои, транспорта, бузома, торгвала, кхо бытовой гlулакхаш деча предприятешта юкъе лорхи хиннача социалистически лхье итогаш. Продукци мехьала йоахара, нормативно-цlена продукци ярацелара, къахьегама овсарле лакхъяра, поставкаш ара договорий доахараш, продукци алсамъяккхара планаш кхоачашъеча эггара лакхагlа хьокхамаш дагlачарна дlакара моттигаш хьокха сецам а бел, республикански Сийлен уйго тlа цlье лоархlеш.

Районашта юкъе:

хьалхара моттиг

ЛЕНИНСКИ РАЙОНА,

шоллагlа моттиг

ГУДЕРМЕССКИ РАЙОНА,

кхоалагlа моттиг

ВЕДЕНСКИ РАЙОНА,

Министерствашта, ведомствашта, производственни lилман-производственни объединенешта юкъе:

хьалхара моттиг

«Промавтоматика» lилман-производственни объединенена, «Аргунводпром» объединенена;

шоллагlа моттиг

шурий промышленни объединенена, «Грозтрубопроводстрой» треста,

кхоалагlа моттиг

моттигерча промышленноста министерствана.

ПРОИЗВОДСТВЕННИ КОЛЛЕКТИВАШТА ЮКЪЕ:

хьалхара моттиг

«Старогрознефть» мехкдаьттий гази йоахача управленена,
СССР 50 шу дизара цlерагlча Грозненски химически завода,
«Красный молот» завода,
номер 7 йолча треста МУС-а,
Нохч-Гlалгlай гlишлои управлена СМУ-7,
объединени Грозненски ТЭЦ-а,
производственни текстильно - галантерейни объединенена,
сигнализаци бувзами Грозненски дистанцена,
Грозненски телеграфа,
«Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни завода.

шоллагlа моттиг

«Грознефтегаз» мехкдаьттагазовн управленена,
В. И. Ленина цlерагlча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода,
«Электроприбор» завода,
«Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода,
«Центропромэкскавация» треста МСМУ,
«Центроспецстрой» треста СМУ,

кхоалагlа моттиг

Горячеводски бурув тоажа балхий управленена
«Трансмаш» завода,
электромеханически завода,
Гудермесски «Мединструмент» завода
Госкомсельхозтехника ПМК.

«Грознефтеоргсинтез» объединене (Г. А. Яценко), РСФСР МЖКХ экспериментально - механически завода (И. Е. Юрченко), П. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент» завода (М. А. Зурабов), Грозненски ремонтно-механически завода (И. М. Бокаленко) кулгалхой теркам тlаберзабойбе 1983 шера февраль бетта оттаьл пленаш кхоачаш ца яра.

Боахамий кулгалхошкара, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешкара хьадехалда тlехьабусам хилар тlера дlадаккхара, хьалхарча кварталеи 1983 бlарчча шерен планаш кхоачашъяра де дезараш сиха дара.

16 апреле — Коммунистически субботник

ПЯТИЛЕТКА ФОНДЕ ДIАЛУРГДА

Ленински коммунистически субботник долча дийнахьа тайп-тайпарча моттигашка къахьегаш, цхьалхо еш, училища пристройка хьалъеш хургва № 1 йолча профессионально - технически училища 640 дешархои 90 сотрудники. Царех 360 дешархо хургва «Нефтеоргсинтез» яхача объединенена чуйоагlача В. И. Ленина цlерагlча мехкдаьтта чакхдоахача, СССР 50 шу дизара цlерагlча химически, Асланбек Шерипова цlерагlча мехкдаьтта чакхдоахачен, Н. Анисимова цlерагlча мехкдаьтта чакхдоахачен Новогрозненски заводашка болх беш.

Цу дийнахьа цу заводашка болх беш дешархоша мел лаьхха ахча дlачулургда пятилетка фонде.

БАЛХА АРАВАРГВА 350 САГ

Грозненски района «Советская Россия» колхоза дикагlволча механизатора Джунаидов Мухьмада тlахьийхар шай новкъостий, «Цlеча шоатта дийнахьа» къаьстта къахьегама овсарле лакха йолаш болх бара. Хlаьта социалистически лхье хьалхалаттача доаркашта Эльтиева Пагаси Ташухаджиева Зураси дош деннад цу дийнахьа хlара беттача lаттагара 9—10 килограмм шура йиха. Берригача колхозхоша цхьание саяна массане а къоабалдаь хьалхаьцар хьалхалаттараши дlадоладаь дика гlулакх.

Колхоза парткома секретарь С. Муталиев керте а латташ, боахаме вlашагlъеллай Коммунистически субботника кийчо ярa йола штаб. Штабо белгалбаьб цу дийнахьа бе безаш бола болх.

16 апреле субботнике дакъа лоацаш хургва 350 саг. Царех дукхагlбараш шоай массаларча балха моттигашка къахьегаш хургба. Хlаьта, цхьабараш колхоза кое, фермашка, теплицашка лостам беш хургба.

Колхоза коллективо сецам баьб — субботнике къахьийга даькхача ахчах 1200 сом цхьайтталагlча пятилетка фонде дlачудала.

ЛАКХА ОВСАРЛЕ ЙОЛАШ

«Малгобек н е ф т ь» НГДУ цхьоалагlча мехкдаьттеи гази йоахача цеха бригадашка чакхъьийнай В. И. Ленина ваь 113 шу дизара сийна Коммунистически субботник дара хьакъехьарча Москверча предприятей патриотически болама летаь митингаш. — хоам бу цеха начальника С. Б. Тебоева. — Эггара хьалха из болам хьаллаьцаб коммунист М. В. Торий мастер йолча коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен цlи леляча цхьоалагlча бригадерча мехкдаьттахоша.

Берригаш цхьатарра субботнике арабовла а цу дийнахьа лакха овсарле йолаш болх бе а лаьрхlад мехкдаьтта доахараца. Берригаш а 60 гаргга саг хургва укхаза Ленински субботнике дакъа лоацаш. Тlъо coglа саг хургва мехкдаьтта доаккхача ваьхте, хlаьта юхебисараш цехе а бригадашка а лостам беш хургба.

• • •

Вознесенскерча газ чакхйоахача заводе профкома председатель В. А. Корзевич керте вола штаб я Ленински субботника кийчо еш.

Штабо беча хоамах, субботнике арабьиларех бlаь гаргга болхло шоай къахьегама вахте латташ хургба. Цхьоалагlча комбинированни установка технологически оборудовани тоеш, кхьчахьарча оборудованега, турбопроводашка хьожаш, царна басар хьокхаш 70 саг хургва. Ремонтно - механически мастерскешка шоай станокаш тlа болх беш хургва 17 саг. «Кавказ» совхоза новкъостал деш, комсий плантацешка бlаьстан балхаш де гlоргва ахьа бlаь гаргга саг.

• • •

«Малгобек н е ф т ь» НГДУ ОРС-ера 485 саго аравала лаьрхlад Ерригсоюзна субботнике. Царех цхьа бlаьнех бlаьн гаргга бараш тикашка, столовешка шоай берттера болх беш хургба. Хlаьта юхебисараш ОРС-а тикай, столовей коашка, городе цхьалхо еш, нувхаш дlайоахаш, гаьнашта, эша lунал деш, кердалраш дlайогlаш, моттигаш тоаяра кхьдола балхаш деш хургба.

Ленински субботник долча дийнахьа тоаль, кlир теха болх дlабоалабара кийчъяь кикха лаьрхlад ОРС-а болхлоша «Отдых» цlи йола павильон.

Берригаш цхьатарра субботнике балха арабовла а цу дийнахьа хьинар кхо ца деш, лакха овсарле йолаш къахьега а лаьрхlа ба торговле болхлой, — йоах ОРС-а начальника Б. Ахильгова.

КПСС ЦК Политбюро

Шийн аргlанарча заседане колхозийн совхозийн производствана коллективни подряд юкъеяххьара беш бола организаторски болх чlоагlбарех долча дешага хьежай КПСС ЦК Политбюро. Заседане белгалдаьхир, хlанз, лаьттах, техникех, ахьча материальни ресурсех капитальни вложенешх юрта боахаме эффективни рациональни пайда эцара проблемаш къаьстта лоархlаме йолча хана, производство вlаштlехьялиххара геттара керда наькъаш лехa дезаш хилар. Из проблема къастаргва кугаш дола дlоагlа — боахама расчет колхозашкен совхозашкен сихагlа юкъеяхьар, чурча кхоачамех бизагlа пайда эцара, планова, паччахьалкхен, къахьегама дисциплина чlоагlъяра хьалхара кадрий бехктокхам лакхбар. Уж декхараш кхоачашдара толлагlа йолча формех цаl я коллективни подряд.

Мехка тайп-тайпарча воашка lоальча опыто хьахьокх, подрядагlа болх беш йолча коллективашка къахьегамаи ресурсай кхоа бараи лакхагlа дола хьокхамаш lалашдеш хилар. Укхаза хlара къахьегамхочун хьашташ дика цхьана тарду продукци дукхагlа хьаяра долча предприятей декхараца, чlоагlлу луча маьхаи бухсоцаш хьалуларашттен юкъера бузам, тоалу производственни фондехи капитальни вложенехи пайда эцилга.

КПСС ЦК Политбюрос могаьй, коллективни подряд юкъе а йоалаь, цу ларда тlа къахьегами руакъен кlезигагlа дlа а лохийташ, юртбоахама производстве лакхача хьокхамашка кхоачилга lалашдеш йолча колхозий, совхозий, паччахьалкхен ахьча юртбоахама предприятей балха опыт. Республикай, краий, областий, районий партийни советски органашта, министерствашткен ведомствашткен тlадилад коллективни подряд колхозийн совхозийн производствана шерра юкъеяххьара беш бола организаторски болх чlоагlбелга. Цу гlулакха хьалхара колхозий, совхозий, юртбоахама органий кулгалхойи специалистийи бехктокхам лакхбелга, шоай лоlамагlа къахьегама коллективаш вlаштlехьъялара принципаш бизза кхоачашъергйола а царча хилайза дардоаца производственни экономически хьалаш къахьегам вlаштlехьбаннхареи цунах мах теларен цу прогрессивни форма ларда тlа нийсдергдола я гlулакх lалашдела.

КПСС ЦК Политбюрос ладийгlар бlаьстан юкъе дlамаш дlаера кийчо, ярахи цу деших лаьца парте Центральни Комитето тlайца решенеш кхоачалъьрахи СССР Министрий Совета Председатела заместитела З. Н. Нуриева, министраша В. К. Месяца, Н. Т. Козлова, Н. Ф. Васильева, Г. С. Золотухина, А. А. Ежевске, В. Н. Полякова, А. Г. Петрищева, Госкомсельхозтехника председатела Л. И. Хитруна даьча хоамашка. Хlамаш дlаера еш йола кийчо дика чакхъиккханза, бlаьстан юкъе кхацина ду балхаш шоай хинахьен дикеи чакхдаханза, агропромышленни комплексa дерригача доаькъошта материальни ресурсаш лоттаяра планови заданеш кхоачагlьаза ярг ца хилара тlасрайтир министерствай, ведомствай, республиканскии моттигерчеи партийни советски органий уйла.

КПСС ЦК Политбюрос, Советски Союзе венача ФРЕЛИМО парте Председатела, Мозамбика Халкъа Республика Президента С. Машела доттагlала визита итогашка а хьежа, белгалдаьккхар, империализмая реакцеи, колониализмая а неоколониализмая а, расистски апартеидан сионизман ниняй агрессивность тlа-тlа чlоагlлуш латтача хьалашка халкъий машаря кхерамален чlоагlъяр дукъы вай мехкий доттагlаля цхьана леладу гlулакхаши дlахо дегlаккхулилга къаьстта лоархlаме хилар.

КПСС ЦК Политбюро заседане ладийгlар Польски Халкъа Республика кхьча мехкашцарча гlулакхий министраца С. Ольшовскеца хинача къамаьлийн переговорийн итогий хьакъехьа ии, Н. А. Тихоновеи А. А. Громыкоеи даьча хоамашка а хlаьта иштта СССР арахьарча политика цхьадолла кхьча дешашка а.

ОРБИТА ТIА ВIАШАГIХОТТАР

ТАСС хоам

1983 шера 10 марта московски ханах 13 сахьати 20 минути лаьча вlашагlа хеттай «Космос-1443» яха спутники «Салют-7» яха lилман станции. Лаьттанна гонахьарча космически аре автоматически режиме болх бе йолаенна «Салют-7» — «Космос-1443» яха орбитальни комплекс.

«Салют-7» яхача станцен «Космос-1443» яхача спутникои цхьана беча наькъа программе лаьрхlад перспективни космически аппаратий бортовой системай, агрегатий, конструкце элементий болх дlахо такха, геттара йоккхачен елачен орбитальни комплексашта управлени ярa методаш шаьръе.

«Салют-7» яхача станце дlахо болх беллен цун борта тlа космонавтий экипажаша lилман тохнамаш делтен lалашдаре хиланза яргlоаца оборудовани, аппаратура, тайп-тайпара мовхьаш хьалдихьад «Космос-1443» яхача спутнико.

Траектори бустмаш даьхачул тlехьагlа хьаккхьчача даннеша хьакхьокхачох, «Салют-7» — «Космос-1443» яхача комплекса орбита параметраш укх тайпара я:

— Лаьттан тlехенна эггара дукхагlа гаьна лаьнача хана — 345 километр;

— Лаьттан тlехенна эггара кlезигагlа гаьна яьнача хана — 325 километр;

— гобоаккха ха — 91 минут;

— сагlора алар — 51,6 градус.

Орбитальни комплекса тlера системаш гlаьххьа болх беш я.

ХЬЕХАМЧИЙ БЕРКАТЕ ГIУЛАКХАШ

«Старогрознефть» НГДУ соахка кlезигагlа хилар балха тlа хувцалуш бола къахьегамхой. Цар боарам 16 процентага кхоачаш лохбенаб.

Коллектива сий дакха лоаттадара, дукхьашха балха хьоуха кьонабараш коллективе дlачlоагlбара дукха болх беш я укхаза вlашагlъелла хьехамчий совет. Цунна чувоагlа йоккха опыт йолча кадрови болхлоех 86 саг.

Укхаза хlанз традици а хинна дlоттаца латт вlаши гlулакхаш леладара хьакъехьа хьехамхочои кьоначa болхлочои шоайла договораш уттаделга. Цу тlа дlаязду хlаране шийна тlаэцаш дола социалистическа декхараш. Кьонабарашта балха тlа дlадаьрбалийтара, шоай балха говзал лакхъяра гlо даь да lеш, боккхагlбарий кхетам белари опыт йlаьхъяра а лоархlаме хlама хул цох.

Дика хьехамчаш хиларах гарра, коллективе сий деш а лоархlаш а ба кадрови болхлой М. Я. Самарцев, В. М. Серегин, А. Д. Джабраилов, П. А. Зикеев, С. Э. Ветиров, С. А. Абитов, дукха кхьбараш.

Дукхача хана дена укхаза беркате къахьегаш болча цар атта йоаца мехкдаьттахочун професси караерзае новкъостал даьд итташ болча кьонача болхлоша.

Хьехамчий болх шийх хьадача лостамагlа лелабе гlерт совет. Уж каст-каста гулбий царна педагогикаи психологеи ларда дlайовзийташ семинараш, кхьча мероприятеш чакхйоах.

Управлене партийни, профсоюзни организацеша а йоагlа йоакхо а ю хьехамчий балха, уж каст-каста морально а материально а белгалдоах.

С. ШАБИЕВ.

1983 ШЕРА 11 МАРТ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАБАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА СВОДКА

(кг)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	6,4	5,8
Шелковской	5,8	6,7
Надтеречни	5,5	4,1
Грозненски	5,5	4,9
Гудермесски	5,1	4,7
Шалински	5,0	5,0
Сунженски	4,7	4,2
Назрановски	4,7	5,5
Ачхой-Мартановски	4,6	3,2
Малгобекски	4,4	3,8
Урус-Мартановски	4,2	3,8
Республике гlолла	5,1	4,8

ТУРКМЕНСКИ ССР. Готкача доьжаш юкъера Мургаб яха дода хий арадоаллача моттиге хьалдетӀад хий дӀакъовлаш доли лакха поанаш. Из я Сары - Языкски оалаш йола водохранилище, республике боккхагӀбарех бола искусственни Ӏам. Хьалъяьйоалаш латт цун хьалхара аргӀа. ХӀанз пхи километр йӀаьха йола платина проектни белгалонга кхаьчай. Чакхдоалаш латт шӀадзен хий арахецаш йолча сооруженеш деш дола балхаш.

Объект хьалъю «Мургабремводстрой» треста ПМК-20 коллективо.

СУРТА ТӀА: Сары-Язе хьалъеш латта гидроузел.

С. РОЗЫЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

СВЕКЛАШ ЛЕЛАЕРИЙ ДОШ

Хаоттама хьалаш дика ца хиннача дӀадахача шера пачхьалкхенга 2484 тонн — планал 984 тонн дукхагӀа мерза овлаш дехкар Назрановски районерча совхоз-техникумо.

— Тхоай лаьтташка кхы а дукхагӀа шекара свеклаш йоалургъя оьнна хеташ да тхо. 85 гектар долча лаьттан хӀара гектара тӀера юкъера лаьрхӀача соахка оаха 334 центнер лаьккхийна а, — йоах бригадира Л. Б. Даурбекова.

— Цудухьа ХI-ча пятилетка юкъметтерча шера кхара гектара тӀера боаккха шекара свеклай хьувкьам, 350 центнерга кхоачаде а тхоай вӀаштӀехьдовле кхы а дукхагӀа лаккбе а лерхӀ оаха.

Ай мичара, укх шера тӀеийца декхар — из хилча дика хетар хиннар Ӏац. Из бе бригаде хьалхалаттараштa кара гӀдувларех когтӀортолга ер волча лаьтта лоладара говзаллo бэ лоархӀам.

Масала, соахка шин гектара тӀа шекара свеклаш кхейир Даурбекова Мадината. ХӀарамe тӀара лаьккхер цо 600 центнер мерза овлаш. ХӀьта Кодзоева Пирдоуса шин гектара тӀера кхы а дукхагӀа гулйир — 640 центнер. Барханоева Лизас дӀаенна 600 центнер свеклаш. 40 центнер кӀезигагӀа гулъяьй Даурбекова Лидас а. Цу тайпара, бригадерча 60 членаш уйлуя бе хьонхам эца а кийчбелла а кхы.

Л. Даурбекова бригадо 1983 шерара хьуенхьам бахьан долаш къовсам дӀаболабир соахка гураьхьа 85 гектара тӀа механизаторий цокъостанца зябь яхарца. 30 сантиметр кӀоарга аьхар из. Моттигера удобренеш кхашка дӀанхахьара кхайкадаьча месячника юкъе дакъа лоацаш хиннача свеклаш лелаерашa пайда ийцар «февральски кораш» оалача деноех, миштта кхашка дӀа а йихьа. ХӀара гектара тӀа 8 центнер минеральни удобренеш аьь 50 тонн органически удобренеш тайсар 40 гектара тӀа. 6—8 центнер тукаш тайсар вокх юкъедисача лаьтта а (соахка цу лаьтта мишта шардаьнна кхо а тессадар).

— Свеклаш лелаерий бригада кхувцаенналь. Соахка а сапна 80 гектарница я цуница, — йоах совхоз-техникума керттерча агронома Султыгов Махьмада. — ЦхьабаьӀда, бригадана юкъебахьна механизаторашаа опыт йолаш бе — звенона керте латт ткъаь итт шу совгӀча хана тракторанa совхоза оалам деш хьавоагӀа Котиев Дауд, Къахьегама Шеча Байракхен III-ча степена Къахьегама Спйлени ордени кавалер. ХӀанзале а ерригача тракторашцa лаьтта кийчдеча механизмашцa ремонт вь баьилаб уж. Дукха я йоацаш хьекар уж шоаш товьчал технико болх мишта бу, лаьттанца тӀоадал соцалр дукха маьхаш а даьха. ХӀьта из къаьстта лоархӀаме да, хий ца дехкача лаьттанна свеклаш кхееш хилар теркалдича хӀаьта а.

Дика къахьийнал эггара йоккхагӀа опыт йолча механизаторех цаӀ вола Кодзоев Башир керте латтача звенос а. Моттигера удобренеш дӀакхухьача балха овсарле лакха йолаш къахьег Гайсанов Мухарбика, Цечоев Мухьмади, Даурбеков Арсангире, Богатырев Мухакара, Котиков Айнопа. Цар массаза а 20—25 процент тӀехкхоачашьяьй смени задании, Ӏехккхоачашъяьй февраль бетта оттиль задани а — кхашка дӀаиихьай 2200 тонн, планал 200 тонн дукхагӀа органически удобренеш.

Цул совгӀа, лаьтта лоладераша подкормка яь гураьхьа хийнача кӀинен мукхар. ХӀара гектара тӀа 200 килограмм аммиачни селитре тессад цар, укх гаргтагӀерча хане кхы а цазал тоссаргдолаш а ба.

— Тхоай мел торонаш я а хьежа, оаха укх шера пачхьалкхенга йохка лаьрхӀад 3700 тоннал кӀезигагӀа йоацаш шекара свеклаш, — доцц деннад Л. Даурбекова. — Из хургда мекка Ихвчан программа кхоочашьяьа оаха лаьна дакъа.

П. ЕФИМОВ.

КЪАХЬЕГАМА ДИСЦИПЛИНА — ПРОИЗВОДСТВА ЛОАРХӀАМЕ ХЬОКХАМ

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме кӀоарга анализ яьй экономика малагӀча хьал тӀа я, халкъа боахам дегӀабоалабечара халонаши кхоачамбоацараши гучадаьхад, уж дӀадахара наькъаши кхоачамаши хьадовзийтад, партийни, пачхьалкхец, къахьегама дисциплина молагӀча тайпара а толхаяра дукхьала хаьдда къовсам лоаттабанза бартбоацаш болга белгалдаьд.

Республика экономика хӀанз дукха доаьош дола, дегӀаеча индустри шиӣ ларде йола динамично дегӀаьха халкъбоахама комплекс я.

Производственни коллективашна бӀарчча пятилетка а цун кхоалагӀча шера а лаьрхӀа продукци дукхагӀа арахецара, цун динал айяра, керда техника юкъейоалара, общественни производства эффективность лакхъяра чакхдаха деза гӀуланаш белгалдаьхад.

Къахьегама дисциплина экономически категори я, дукха оагӀонаш йола общественни хьисап да цун. МоллагӀча а производственни коллектива къахьегама дисциплино юкъарчал доацаш воздействи ма йой къахьегама овсарлен боарама, продукцега дӀадодачое, арахецача хӀамай динала, бухсоцаш производство дегӀайоалара а цун эффективность а.

Экономически дегӀаахара интенсивни факторашта юкъе лоархӀаме моттиг яхоа къахьегама овсарле айяра. Технически прогресса ларда тӀа республика индустре боллочун къахьегама овсарлен боарам дӀадахача ткъаь шера 2-зза айбеннаб. Укх карарча пятилетке къахьегама овсарле кхы а 16—17 процент айе лерхӀ.

Дукхача промышленни предприятешка маьхе опыт йоаьй балха денах бизавгӀа пайде эцара, болхлой дисциплина чӀоагӀъяра, хӀьта цун ларда тӀа хадданза айю къахьегама овсарле.

Масала, «Красный молот» яхача завода коллективо пятилетки хьалхарча шера балха ха зехьа йоалга 15 процент, шоллагӀча шера кхы а 21 процент кӀезигдаьд. Из бахьан долаш хьалхарча а шоллагӀча а шера ялх процент айеннай къахьегама овсарле.

«Трансмаш» яхача заводе балха ха зехьа йоалга 1981 шера 23 процент кӀезигденнад, выработка 8 процент айеннай. хӀьта 1982 шера 10-и 7-и процент.

1982 шера «Промавтоматика» НПО опытни завода коллективо балха ха зехьа йоалга 16 процент лохдаьд, къахьегама овсарле 11 процент ай а еш.

Уж тайпа масалаш кхы а доладе йиш я, бакъда лоархӀаме дар да къахьегам Ӏилма - технически ларда тӀа вӀаштӀехьбаьккхари чӀоагӀа къахьегама дисциплиненаш. Из шеко йоацаш хилара дола тешал да хӀана а балха ха зехьа дукха йоаеча предприятей балха хьонхамаши къахьегама дисциплинен вӀашӀи бувзам болаш хилар.

Мишта дашха йиш я, масала, 1982 шера, 1981 шерашцa нийсдича, Назрановски трикотажни фабрике цхьан болхлочо дар 20 процент кӀезигдалар? Эггара хьалха из дашха йиш я 1982 шера балха ха зехьа йоалга укх 75 процент лаккдаларца.

Республика кхачан промышленноста предприятешка 1982 шера, 1981 шерашца нийсдича, 41 процент лаккденнад балха ха зехьа йоалга. Кхетадеш ма хилара, болхлой къахьегама овсарле 13 процент лохъелар из бахьан долаш.

Чакхбаьнаб пятилетки кердача кхоалагӀча шера ши бутт. Халахете а хӀанз а дукхача къахьегама коллективашна аргадаьккхадац балха да вӀаштӀехьдовхилга, зе доагӀар даьдац балха ха кӀезигагӀа йойтара. дисциплина чӀоагӀъяра, къахьегама овсарле айяра.

Шоашта оттаь къахьегама овсарле айяра задании кхоачаш да еш йисай январе 12, феврале 8 промышленни предприяти. Цхьайолча предприятешка шоаш хьалха тӀаккхьача хинна выработка боарам лохбалийтаб. Иштта 1983 шера январе 1982 шера январе хинначул кӀезигагӀа ба къахьегама овсарлен боарам Грозненски «Пищемаш», «Электроинструмент» яхача, ацетонови заводашна, «Чечингельстройтрест» ЖБК, Ермоловски леспромхозе, Сунженски мехлесхоза, цхьайолча кхыча предприятешка. Уж тайпа предприятеш я февралe баьча балха итогаш иича а.

Дукха ха йоацаш КПСС ЦК, СССР Министрий Совето, ВЦСПС тӀайийцаб яьгача промышленноста предприятешна къахьегама овсарле дӀало айяра де дезарех бола соцам. Из цӀаьхха даь хӀама дац. Цу отрасле къахьегам вӀаштӀехьбоаьккхачен къахьегама дисциплина чӀоагӀъечен дола цӀензаштара кхоачамбоацараш дӀадаьхадац.

1982 шера Грозненски швейни объединенен текстильно - галантерейни объединенен 1981 шерарчул 6-зза дукхагӀа айний балха ха. Грозненски ноги гӀирса фабрике — 1,6-зза. Цудухьа тамаш яц отрасле къахьегама овсарлен боарам лакх ца балар, хӀьта цхьайолча предприятешна лох а лу.

Къахьегама овсарле айелга сихдар — пачхьалкхен юкъара лоархӀаме декхар да. Укх карарча пятилетка планагӀа лаьрхӀа да вай республика промышленносте къахьегама овсарле 17 процент айе, хӀьта дӀадахача шера из геттара кӀезига айеннай. Хьахиннача темпаша Ӏалашдергдац плановни задании кхоачашьелга. Цу гӀулакха эггара хьалха бехк я тӀехьюкъа предприятеш.

Продукцега дӀадодар керттерча моттигех цаӀ дӀалоацаш да социалистически боахам лелабеча экономически механизме, коллектива балха тӀа. Продукцега дӀадодаьнга тӀеӀожа хул хьалхийн рентабельностен боарам, капитальни вложенеех хьахулар, кхыдола экономически хьонхамаш.

«Вай мел дер а арахецар а йиш ме хул кӀезигагӀа хӀама дӀадохийташ, динал лакха йолаш, сиха, чӀоагӀа долаш хьаде деза», — аьнна белгалдир Ю. В. Андропова московски станокашъерашца вӀашагӀкхийттача хана.

Кхетадеш да XI пятилетка планаш кхоачашъяра йоккха торо материальни къахьегамен ресурсаех дикагӀа пайда эцар долга. Республика индустре болхлой гӀерт бийдал, материалаш, доагор, электроэнерги кхом беш дӀаахийта. къахьегамга дӀадолар кӀезигде. цул ларда тӀа продукце мах кӀезигагӀа хилийта, планагӀа боагӀачул совгӀа пайда бе.

Материальни къахьегамен ресурсаех дикагӀа пайда эцаро «Грознефть» яхача объединенена торо елар цхьан шера продукцега дӀадодар лохдара чотагӀа 4,2 млн. сом планал совгӀа пайда бе. «Красный молот» яхача заводе соахки товарни продукце хӀара сома планал совгӀа 2 кепиг пайда баьб, хӀьта цох 4,4 млн. сом хилар. Уж тайпа моттигаш кхы а я.

Бакъда, из ала йиш яц шекарен цементни заводий, ЖБК Грозненски завода коллективех, Доккхий лешш ду «Чечингушстройматериалы» яхача производственни объединене, республика минпищепрома, кхыча промышленни предприятешна.

Производства эффективность айяра кӀезигагӀа лоархӀам болаш дац продукце динал айелга а. ХӀьта из эггара хьалха тийша да производственни къахьегамен дисциплинах. къахьегами продукци хьаелгеи нийса вӀаштӀехьданкхарах. Брак [illegible] йиш! Халахете а дикка дукха я хӀанз а аттестаци яьза йола изделеши товарши, цкъаза брак а арахец.

Пятилетка кхоалагӀа шу дӀадолалуш баьта балха итогаша хьагойтачох вай индустре цхьайолча участкашка тӀехьбисаб, плановни заданеш кхоачагӀьиц. Царех я гӀишлонни материалаш хьаю, яйга, кхача промышленность.

Цкъаза лоха планаш уттаяйташ «толаме» уж кхоачаш а еш объединеней предприятей кулгалхоша кӀезига йоакхо ю производства объемаш алсамъяхара. ХӀана а дукхача кулгалхоша цхьаькха а бахьан а доацаш къахьегама ресурсаш ца йоагӀача дӀаухийт, хӀьта болх вӀаштӀехьбаккха цу хар къайлаякхуль боагӀачул совгӀа болхлой а лелабеш.

Тахан республика промышленносте я бӀарча хьайоцача халкъа боахаме а отталуча лимитал совгӀа лелабеш итташ эзареш болхлой ба.

Пятилетка кхоалагӀча шера планаш кхоачьало индаро индустре къахьегараштa хьалхашка декхар оттаду производства чурча ерригача торонех дикагӀа пайда эца, болх дикагӀа вӀаштӀехьбаккха, къахьегама дисциплина айе.

Дисциплина ца лелаярах доала рё хӀара шера мехьа дезагӀа хул. Нагахьа сания вай промышленностo балха цхьа сахьат доалой, из хул 250 эзар сома мехьа продукци йоалга.

ХӀанзара техника, производства интенсивность йолча хана дисциплина чӀоагӀа лоархӀам болаш я вай рузкъа алсамдоаккхача, из я кхы тӀа капитальни рузкъа дӀадахийта а ца делаш, боккха эффективни пайда беш йола торо. Цудухьа лакха къахьегама дисциплина таръе еа производстве чӀоагӀа порядок оттаярца, Ӏилман ларда тӀа къахьегам вӀаштӀехьбаккхарца.

ТӀа тӀа шерагӀа зархаш латт вайцига бригадни подрядагӀа болх бар. Цхьа наряд а йолаш бола беча бригадаш ца къахьегаме материалаши кӀезигагӀа дӀаухийт. Цига чӀоагӀагӀа я дисциплина, алапеш дукхагӀа доал, кагирхойн говзал сахагӀа карабердаю.

Болх бригадин хьисапе вӀаштӀехьбаьккхарь боккха опыт йоаьй «Грознефть» объединене, «Красный молот» яхача заводе, республика цхьайолча кхыча предприятешка. Пхе шера плана тӀа оттадаь да 1985 шерага болх бригадин хьисапе вӀаштӀехьбоаьккха республикерча промышленноста болхлоех 70 процент хилийта. ХӀьта а цхьайолча промышленни предприятешна иштта болх вӀаштӀехьбаккхара мело ю дерчӀа гӀулакх дӀалелара шоай дукхагӀа йоккхо е саргйоландаь.

Болх коллективно вӀаштӀехьбаккхар плановни задании толаме кхоачашъяра лоархӀаме хӀама да.

Республика производственни коллективай планаш кхоачьало я, социалистически декхараш доккха да. ХӀара предприятерча чӀоагӀача къахьегама дисциплино гӀо дерга уж толаме кхоачашъяра.

А. ТОЛУБАНОВ,
НГӀАССР статуправлене начальника заместитель.

К. Маркс кхелхача дийнахьа денз 100 шу дузаш

К. Марксий Ф. Энгельсий музей хьайийллай 1962 шера 7 мае. бакъда из кийчъеш балхаш 20 ловадаь хиннад Советски Ӏаьдала хьалхарча цхьа шерашка. Уж балхаш зоьйна чакхдахара боккха деригӀам болаш кийнай марксизма ларда алларий литературни тӀехьале гульярен кепатоха арахецарен хьакъехьа В. И. Ленина тийкна указанеши хьехамаши.

Экспонаташ дӀаийсаь я музея нийс зале. Итташ шерашка беча тохкама балхах хьекхиндар да из, хӀьта уж экспонаташ хӀанз дукхача маха дӀайоазийташ а я.

ЧӀоагӀа мехьа терхаш тӀайе [illegible] фотографеш, кисметтоттий К. Маркс болх беш хинна кабинет. Цига хьахкоахаш да К. Марксий Ф. Энгельсий дийна болча хана арахийцa книгаш цар балхаш, газетий вазамщлараш, цар дӀа кепатоха цар произведенеш а йолаш, хӀьта иштта болх беча хана цар леладаь хинна тайп-тайпара литература. Музее йолаш а шоаш самна кхы йоаца дунеи халкъий 103 меттала арахийцача «Парте Коммунистически манифеста» изданей а 50 совгӀча меттала арахийцача К. Маркса «Капитала» а коллекцеш.

Ӏилман коммунизма ларда аллари кулгйоалфаш, гравюраш, сурташ, искусства произведенеш торе хулийт музее баьхкичи маха цар практически а теоретически а болх бе хьалашд мишта дикаа доаьийта.

СУРТА ТӀА: экскурсовод О. И. Климова, музея цхьан зале экскурси ей я.

И. ЗОТИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Карл Маркс: вахареи къовсамеи шераш

Марксизм хьахилар общественни уйлан историе чукь революционни хувцам хиина дӀаэттид. Утопи хиннача социализмах Ӏилма хиннад, хӀьта дунен халкъашта юкъерча революционни боламах дӀа а кхийтта эксплуататораш бохбираи общество социалистически хувцамаш дарен тӀаерлаь йола програма къахьегамхошта бе а еллай цо.

Социализмана а беррига болхлой болама а Ӏилман ларда елла вола сег — Карл Маркс ваьв 1818 шера 5 мае немецки городе Трире адвоката дезале. Германерча университеташка Маркса Ӏомадаьд юридически Ӏилмаш, философи, истори. 1837 шера студент волаш яйзай цунна Гегеле философи, хӀьта гегелевски философех атеистически революционни выводаш е гӀерташ хиннача къоначa гегельянцех дӀа а кхийттав.

40-ча шерашка Германе хиннача политически болам цу сахьате классови къовсама хьарсама чуэлав къона Маркс. Маркс эггара хьалха революционер дийнан общественни вахаре санна Ӏилме а. 1842—43 шерашка буржуазно - демократически «Рейнски газетев» хьалхагӀа болхло волаш а тӀаьхка редактор волаш а болх баьб цо. хӀьта цун хьалхленца революционни демократе орган хиина дӀа а эттад из. Общество къегӀа болча маьха социальни проблемашца чӀоагӀа хьашт долаш хул цу хана Маркс, цудухьа волалу из экономически дешаш утопически социализм Ӏамае. 1843 шера критика а еш юта а хьажа волалу из гегелевски бокъон философега. Гегеле диалектика идеалистически ларда эггара хьалха критика а еш, хӀьта цо вывод ю пачхьалкхено граждански общество хьаеш а йоацаш, кхыча тайпара, граждански обществас пачхьалкхе хьаеш я, вешта аьлча экономически отношенеш хьаю политика, аьнна. Цу хана шиӣ уйланашка дилача идеализматара материализмага а революционни демократизматара коммунизмага а вола из.

1844 шера Карл Маркс Фридрих Энгельсаца вӀашагӀкхет Париже. цу хана гучадолал болхлой класса социальни кортамукъален къовсама дешашка диллача цар уйлаш боккхьонца цхьаьтарра хилар, цу хана дӀадолалу цар айхха догтагӀалла дукхача шерашка беркате цхьана леладу гӀулакхаши. Керттерча даькъе Маркса 1845—1846 шерашка кийчдаь хӀама да цаӀ йола концепци санна дола боккха лоархӀам болаш цо гучадаккха хӀамашта юкъе эггара хьалха цо гучадаьккхар — истори материалистически кхетадеш хилар. Ӏилман социализма теори хьаяра Ӏалашмате боккха лоархӀам болаш дола хӀама а да из.

1847 шера Марксеи Энгельсеи болхлой болама эггара прогрессивнегӀа дола дакъа чудоагӀаш хинна «Нийсхо лелаорей Союз» кийца арга а кьефха къаьдий эггара хьалхарa дунен халкъашта юкъерa революционни организаци — «Массе а мехкий пролетареш, вӀашагӀкхета!» яхе лозунг долаш йола «Коммунистий союз». Марксеи Энгельсеи кийчъяьча Союза программа бух соццаш дола текст хинна дӀаэттай «Коммунистически парте манифест» (1848 ш.), дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама эггара хьалхара программни документ. 1848—1849 шерашка Маркса Кельне арадоах, революционни пролетариата дикагӀдола ше санна кхы ца хиннар В. И. Ленина лоархӀам хинна «Керда Рейнски газета».

Германе контрреволюци котъяьначул тӀехьагӀа 1849 шера Маркс мехкара дӀавода хьадахагӀа Париже, тӀаккха Лондоне. Революци цӀйшачул тӀехьагӀа реакци довл деш хинна ха цун вахаре эггара халагӀа йоли ха хиннай. масала материальни гӀулакхашка диллача. В. И. Ленина белгалдаьккха ма хиллара, нагахьа санна цхьаккха хӀама цо кходеш Энгельса гӀо даь децаре, Марксо цун дезала къелo кӀал я бита байна хургбар. Вешин чӀоагӀа дукха дезаш хиннача цо чӀоагӀа гӀайгӀа еш хиннай шиӣ зӀамига кӀаьнк Жан кхелча.

1857—1858 шерашка Маркса язбу хӀама шерра боазаш бола «Политически экономена критика ирга» яха бола, цун дешахьалхлене исторически материализмана лоаца классически определени лу цо. Цу балхана шиӣ шоллагӀдола Ӏалашмате боккха лоархӀам бола доккха керда хӀама гучадоаккх цо хьаю прибавочни маьха теори, хьаелл капиталиста болхлочоа эксплуатаци яра механизм.

1857 шера Европа промышленни мехкашка эттача экономически кризисо кердача тайпара айбаьб демократически къамаши болам. Немецки болхлой классана новкъостал ду Маркса революционно - демократически наькъаца Германи вӀашагӀтохара тӀехьарча къовсама стратегиеи тактикеи кийчъяра. 1864 шера Лондоне вӀашагӀйоал дунен халкъашта юкъерча пролетариата эггара хьалхара массови организаци — болхлой Дунен халкъашта юкъера товарищество (I Интернационал). Цу организаце дог хиннад, В. И. Ленина ма аллара, Маркс, цо оттадаьд эггара хьалхара программни документаш, из хиннав Интернационала ерригa конгрессаши конференцеши вӀаштӀехьъяьхар.

1867 шера арадаьннад Маркса керттерча балха, ше дийна мел волча хана цу тӀа болх беш, тӀатеӀла теоретически къахьегаш 40 шу цо дӀаденна долча «Капитала» цхьоалегӀа том. «Капитала» тӀа цо гучадаьккхад капиталистически обществa болама экономически закон, хьахьекхад капитализм исторически лоархӀача хана йолаш а социализмаца хувцалийза аргйоацаш я хилар.

Шиӣ вахара тӀехххьарча итт шера Маркс болхлой революционни болама кулгалдара дакъе дӀахо болх беш хул. 1875 шера цо критика ю германски социал-демократе программа проектана «Готски программана йола критика» яхача Ӏалашмате дийнача балха тӀа. хӀьта капитализмагара социализмага доварe йолча хана хьакъехьарен кургйолча обществa шин фаза: лохерча (социализм), лакхерча (коммунизм) хьакъехьарен хьахам вӀашагӀ а болл.

1883 шера 14 марта Маркс кхелхав. Из дӀавеллав Лондоне Хайгетски кашмашка. Шиӣ соратника а доттагӀчун а каша тӀа даь къамаьл Энгельса чакхдаьккхад хургдар хьатьхкаш долча укх дешашца: «Цун цӀи а гӀулакх а бӀаьшерашка дахаргда!»

Дуне социалистически кердадаккхара боккха ниив вӀамлена хьалхабьаккхача Маркса гӀулакх дахаш а котдувлаш а да. Марксизмаца юзаенна я XX бӀаьшерен керттера событи — Россе хинна Сийлахь-Йоккха Октябрьски социалистически революци, вай деношка ерригa дунен революционни процесс дегӀайоалаш хилар Маркса идеяш практически кхоачашъяьй социализма мехкашка.

МАКАРЕВИЧ Владимир,
исторически Ӏилмай кандидат.
(АПН).

«Кировец» низ болаш йоагӀа

«Кировский завод» яхача Ленинградски объединене арахеца «Кировец К-701» — эггара низ болашагӀа йола дайнехка юртбоахама трактор. Кхычарна юхе, из белгалйоаннхаш дола хӀамаш да из дика лелалуш, залла атта, декхар чувагӀа кайина паргӀата йолаш хилар. Дукхьал советски механизатораш хинна Ӏаь машин дика лоархӀаш. Из дика йовзаш я доазол дехьа а. Цунна дола тешал да Будапеште, Пловдиве, Загребе, дунен халкъашта юкъерча выставкашкей ярмаркашнен цунна тийнна дошо майданаш. К-701 яхача трактора экспорт ю Канаде, Итале, Австрале, социалистически мехкашка.

— Чархаш йола низ бола трактор хьаенна яргйоацаш хилар, — дувц проекта керттерча конструктора Страхаль Альберта. — Гучадаьлар 60-гӀа шерашца долалуш, вай мехка баьх долеи эри дадеи лаьтташ карадерзаделга дӀадоладеш лаьттача хана. Цу хана 75 говра низал совгӀа низ болаш яцар вай лаьтта оахаш хинна тракторех. Довзол дехьарчи фермей доккха лоадава кхашка-м балхаш дына дергдар цар. амма совхозий лаьтташ 20—30 эзар гектарега кхаьчча вай мехка, низа эсали яр уж машинаш. Цудухьа советски Ӏилмахоштех инженераштех хьалхашка оттадир балха овсарле шозза - шозза ахазен лаккагӀа хургйола принципиально керда трактор хьаяра декхар. Цунна цхьана доаьнечe хана де дезаш хӀама дар цу машинай серийни производство вӀаштӀехьйоаккхилга.

Из бехктокхаме декхар кхоачашделга тӀаьналар Ленинградерча «Кировский завод» яхача объединене коллектива. 1963 шера унтаза хьайир 220 говра низ бола К-700 яхаш хинна хьалхара серийни трактор. Цунна метта дӀаэттар хӀанз серийно арахецаш йола К-701. Цу тайпарча цхьан машино сахьата ду шин гектар совгӀа долча кхай гӀи де деза балхаш. хӀьта из хул къаьлача моделах йолча гусеничи тракторо беча балхал шозза - кхозза дукхагӀа. Цхьа «Кировец» дӀаоттаду кхаь къаьлача машина метта. Из бахьан долаш кходе йиш хул йоагаю хӀиче. къахьегама ресурсаш. лакхду трактористий балха овсарле. Из низ бола трактор лаьтта ахе, культиваци йий Ӏац, цунах пайда ийбе йиш я тагачах, бульдозерах санна а. Цунга болх булу Ӏоттаоллача 53 агрегатаца. Йоккхача чархаши гӀо ду цунна кхашкара балхаш дикагӀа де. Цунна новкъа дац никъ бац аьнна. ТӀональкъа тӀа сахьата 35 километр сиха йода.

«Кировеца» конструкце керттера хӀама да шарнирно вӀашагӀкхеттача трактор дӀаюла хьаувзаерга шиӣ тайпара йола устройство я. Из бахьан долаш маьсар атта ю трактора. К-701 модель хьаеш боккха теркам тӀабахийтар конструкторашa трактористa комфортабельни хьалаш хьадара. Кабина герматизаци яь а лакха айль а я, цо кӀезигбу цунна чуута дом. ГӀанашара хӀама дика ту. Ӏай йӀовахье йиш я аьхкий вентиляци ю цо геттара дика хьалаш Ӏалашду водителa. Гидроусилителаша аттагӀа хулийт машин лехка.

«Кировеца» конструкци даим эргайоахаш тоацц латт. 3 ых шера арахеца йолалой капитальни ремонт ца еш 6 эзар сахьата болх балла моторесурсаш йола трактор. Уж шин эзар сахьат дукхагӀа я хӀанззалца арахецаш хиннача машиний хинначул. Из дуденпад кердача технологе, производствана механизаци автоматизаци яра чотах.

Хьаьнй низал 330 говра низага кхоачача чархаш йолча трактора опытни образец я. Деш латт 500 говра низ бола машина хьаяра балхаш а. «Кировец» кердача моделий кобинашта чу а оттаьй кондиционераш. Сигала бесса лесташ бос болча цун низгаша лоревy лехкар сов бӀайхача маьлха зӀанарех. Поахко яй реконструкторашa лехкачунна цхьаккха а кхерам тӀа ца оттийтара гӀулакха а. Кердача трактора кабина аварe хилча деформаци ца хилийтара каркас а оттаь я.

ХӀанз Ярославски моторни завода конструкторашa арахеца йолаергйолча тракторашта кийчду двигателаш К-701 яхачун тӀа латтачул 200 килограмм дайгӀа да.

Феликс ДАНИЛОВСКИЙ.
(АПН).

✦

МОСКВА. СССР-АН механика проблема институтa управлени еча системай механика отделен робототехника лабораторен фундаментальни тохкамаш деш латт даймехка вычислительни техниках шерра пайда а эцаш промышленни роботна дена-[illegible].

СУРТА ТІА: аспирант А. А. Губасдин (аьрдехьар вар) робототехника лабораторе заведующи, технически Іилмай кандидат В. Г. Грабецкий промышленни роботий характеристикаш ювцаш ба.

А. МАРКОВКИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

✦

ЯЗДАРХОИ ВАХАРИ

ИЗ МАССАНЕ БЕХКТОКХАМЕ ДЕКХАР...

Вай парте, Советски правительства шоай низ дІа мел кхоачар ду вахаре хиланза дарг мел доацачунца советски нах Іалашбе, хІарано могащал, сапІар, болх, дешар лакхерча бовраме хилийта. Цу даькъе, кхоачашданза дарг доаца керда декхараш уттаду парти советски наха хьалхашка. Царца дувзадена лоархІаме документ да КПСС Центральни Комитета 1982 шера хиннача майски Пленуме тІанийца Кхачан программа. Из документ къоабалдаь тІанйпад берригача советски нахаца цхьана вай республика къахьегамхоша а. ХІаране кхетаду Кхачан программа вахара лоархІаме иикъ а. на кхоачашъяр — хиланза ярйоацача вай торони Іалашо а хилар. Ухказа, алата, бьцадеарий, сомий, хьайбашта Іалашдеча. доакъара хьункъам лакхбаре кертердадар да — даьттанца къахьегара культура лакхьяр, цунах массаза дукхагІа пайда эцар. Вешта аьлча, массайолча оагІорахьара техни к диста а деза цунах дикагІа, борнатагІа пайда эцилга, совнагІа цхьа сом ца доадеш, хьунъамга дІадодар кходара.

Боккъонца уйла а еш техкача, де дезача бесса довл а деш, хьаьнала къахьийнгача, цхьаь-цаІ боахам бац вай республике меттабоалабе, цийдане бе йиш йоацаш. ХІана-хІаьта а — боккхий кулгалхешта масса оагІорахьара шо-шоай боахам тоибергбола, цун экономика лакхъоргІола хьалаш лаха а хьаккхолле а боккъонаш енначa хана. Цхьабакъда, укхаза а, боахаме юкъедоаладеш дола хІара кердадар Іилманца техка а тешале а хила деза. Дагадохарах, фунагІа де яхилга дац боккъо хилар а. Цу даькъе масал доаладе мегаргьярех хьег совца «Назрановский» совхоз.

Предприяте, организаце учреждене меттел, чуувзафо санна, хиланза даргдоацаш хІама да дезале а дисциплина хилар. «Низам доаца саг — жІали да» аьхад вай даьша а. Шин де дезар — шинй хинвахьа дар хиннад на цар хана. ХІана дукха а бехктоккхамегІа да из гІулакх. Шийх тийша дІадоимар — дизза а тІехьа ца доалийташ а тешаме — кхоачашдар. Вайх, хІиршена дика хов: минутех сахьаташ, сахьатех деноаш, деноех — бетташ а шераш а хьахулга», — йоах цу боахама директора Беков Мурада. Нийса а йоах.

«Гучох хІана а дІадаланза да къаьнарчунга дІаІамар. ХІаьта цхьабараштa бецха ца хоаш а дила мег гІулакх дІа мишта доладергІа. Укхаьмо болча новкъостаьа фу новкъостал дергдар - хьогІ аьнна уйла це йита иргьлцарьлар КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова 1982 шера, 22 ноябре КПСС ЦК Пленуме къамаьл деш. Цхьаь-цаІ кулгалхо, мугІаре болчо молладгІча даькъе из болх беш вале а, дицдалийта бокъо йолаш вац уж дешаш. Цар чулоацам боккха а маьле а ба. ДІадахача шера хиннача КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума соцамаш кхоачаш а деш ма могга дика дІаоттабаьб «Назрановский» совхоза организацеш а партийни кхетама а болх. ДІахо бе безача балхи комплексни план оттаьй, кхоачам болаш, дика чакхдаьккхад дІадала цу. Планах 370 тонн йолча, дІаденнад пачхьалкхена 369 тонн дулх, шура 1470 тонн яла езача — 1652 тонн. 2800 бежан хиннача, шоай доахана даь Іаьсий хьалхедеш а ийдеш а 4265 бежанга кхоачеш доахам добадаьд. Мел эш Іадашдаьд доакъар.

1983 шера, шоай торонеш техка а техка, керда декхараш тІанйнад совхозо: детта доахан — 1600 дІанхоачаде. 1981 шера 64 Іаса дар хІара бІаь Іатта тІехьаре хьалкхедаьр дІадахача шера — 75. ХІаьта укх шера 80 Іаса хьалххеде а лерхІ. Из атта гІулакх дац.

Доакъара а уйла льй укхаза. «Хабарех — дьрийй а хиинадац, олох—ахча а хиинадац», яхаш да вайнаьха цхьа кица. Планированнар а пайда мичаб, — кхоачаш ца йой. ДукхагІа белок йоаллаш дола доакъар хилийта укх шера совхозо дІае лерхІ кхы а 400 гектар люцерна. дукхагІа хьалхее лерхІ доакъара лаьрхІа сенлаш, удобренеш а тайса хьаьнде лерхІ цох хьоккаш дола бІаьш гендараш лаьтта.

— Оаха комплексни плана юкъе бедгал мел даьккхар, тхоай торонашка хьажа а хьежа, эза а техка а да. Дийша а шоай гІулакх дика ховш а ба тха специалисташ. Совхоза къахьегамхой майски а ноябрьски а Пленумаша дегаш ейдаь, хьинаре къахьегаш а ба, — йоах совхоза директора.

ХІаьта а сона хет, кІоаргагІа тохкам а беш, юха а юха а хьежача, кхы дукхача боахамашка а санна, доакъара база кхы дІахо а чІоагІьергІола ресерa цу совхозе а кхоргІья, аьнна. ХІанзарча юртабоахама техника торовга хьежача, «Назрановский» совхоза лаьтта а моггигаш а пайда эца йиш йолаш я. Цул совгІа, кІезига бац юрташка цІагІа багІараш а. Дика хургдар уж балха юкъеозача а.

Цига а къычахьа а — берригача Советски мехка кхехк хьаьнала, вахар сийрдадоахь. Даьхенах а сийлахьча вай халкъах а, из кердача коталонашка кхувлача партех а доклал а курал а йита къахьегам, дукхагІболча советски наьха турпалера хьинар. Цудухьа цхьаькха а да укхаза — цу хьинаре къахьегамхой ул да яр.

ХІара шера, кхьча масса а юрташка санна, дукха а шурий а совнагІбола продукта дІайохк Назрановски районни бахархоша а. Шоай доалахьа вада кхоаба хьайбаш, коа тІара оалхазареш а тергал ца деш дита бокъо я аьнна хетац сона боахамий кулгалхой. Къаьстта а юрта боахамо болх беча къахьегамхой дараш. ХІаране хьинар къахьегамцаре безам айбара боккхача лоархІаме да кулгалхоша. хадданза шоай еш йоа да йоакхо царна гуш хилар. Царех цаІ да доакъарца цар доалахьара хьайбаш Іалашдар а. Ховш ма дий, укх тІехкьарча шерашка даьгІенаш, оаха лаьтташ шердарца. кІезигьлар. Доакъашнех хьунашта уллув укхача юрташкех уж торонаш дикагІа яле а, шиьрача укхача юрташка уж дукха а кІезигагІа я. Сона дицлац цхьацадолча боахамише, хьайбаю долча даьшца барт а беш, доакъарца гІо деш, Іаьсий хьал а кхедайташ, тІаккха царгаре уж маьхах хьайидаь. Кхетадеш ма дий, укхаза царех луш бола мах дикка лохагІа хила безилга. Со укхаза ала гІертар кхы да. Боахамашка кхоабаш дола детта доахан шурийна дика хиларо мары айергьяц экономика. ХІара юрта кІезига бац дикача фух дола доахан. Масала: ткъо-ткъаь кхиэ литр шура луралш. Дикача фух дола доахан гаьннара хьа а кхуалаш, ферманкара детта доахан хувшилга-м дика гІулакх да. Цхьабакъда, дукхача хана дена, тІехьено-тІехье а кхееш, оалаш ма хилара, воркхІе наьна хана дена хьадоагІача дикача доахах дола Іаьсий боахамий хьалкхеде вІаштІехьадаьнча дика хургдар. Из дудургдолаш а да. Доакъарца вІоашта гІо а дича, цул тІехьагІа шунйх, лохагІа лойп а мах а белча, шоай дикача Іатта тІехьаре цхьаьца Іаса хьалкхедергдоацаш цІен-да а е цІен-на а хургья аьнна хетац сона Назрановски районе а е вай республике а. Лаккхара мах луш уж Іаьсий хьайидача а пайда баргбар цунах. Из гІулакх вІаштІехьдаьлча, массех шу даьле, дикача фух доле доахан хургдар вай хІара шурий-товарни ферме. Цхьа резора хет сона цох а.

Къаьстта боккхача лоархІаме гІулакх да юртабоахама кагирхой чуозар. Цунах тиша я берхате кхоане. Къона болаш деза мерейцар дикагІа Іалашду, доьа. Царех хул бакъбола боахамий. Из гІулакх дика дІаоттадаьд аьнна хет сона «Назрановский», совхоз - техникума Яндарерча шурий-товарни ферме. Укхаза дукха ба къона доярхаш, скотникаш, кхьбола къона болхлой. ДукхагІбараш итт классаш яьачул тІехьагІа балха баьхна а, хІана кхьабераш. шоай специальностах, заочно дешаш а, шоаІ балха хьалхале лелаеш а ба. Царех ба дикагІбола доярхаш Ганиярова Лоди, Ахриева Макка, Даурбекова Тамара. Царел тІехьа ца бусаІи хьабоагІа Даурбекова Роза, Китиева Радимхан, цун йиша — Мадина. ЛоархІаш а сий деш а ба къона скотникаш. — велхарий — МуталшеегІар Османи Шамалли. Къона ва ферма заведующи Мачукиев Хьажамурад а.

— Оахош тІанийца декхараш кхоачашде тха торо я. Болхлой дог айдена а, шоай гІулакх довзаш а ба, — йоах заведующе.

Массадола хІама шин-шийн метте да ферме: балха графикаш, эша литература, телевизор, салаІа моттиг. Цул совгІа, керда шиъ помещени я, мел эшача механизмашца Іалаш а яь латташ. Цар чу шишша бІаь етт хургба. Хьалхувш а кастта дахкаргдолаш а да дукха шура луча фух дола шиарараш а.

Советски нахах дукхагІбараш хьинаре къахьегаш боахи. Цхьабакъда, берригаш а бац цу турпалча къахьегама сийлахьча мугІарашка. ХІара хьадоагІача денна гучабоалача, бехктокхаме укхача хуллаштех, уІІлаьна а кулга а цІена боацараштех гьнаро бІаьа хьжнаш, дуІах лечкъа букха берда йисте дІатеІа мачта кагьенна а нийнаг санна, «тхо дІса а шег» яхача уІІлашех махал тІех-делара мкеремарча лазарош есарала биххьарашна ала лов: дйц ма делаш «Духь доагаш — дух дийлада» яха вай даьй юцца. Духье аьнна шІи сона ІатІакхоачаргьяш, яхаш дийлад на дух. Бакъда, дух а даьгад.

Парти цІаьккха а кхийраьц шийн халкъага бакъдар ала, хьаккхолла дезачоа а, ишта, вахарера шийн овлашца дІадаккха дезача, вай вахарца тарлургдоацача вІйпашта а из сарцагІдаккха. Дерригача советски халкъа сийлахь-доккха гІулакх а хинна. масса а мотте сийленца кхоачашдеш латт, парте XXVI съезда тІайийцача соцамашка хьежжа КПСС ЦК майски а ноябрьски а Пленумаша белгалдаьхараш. Лакхаленга йолха вахара керда урхеаш я уж, вай эшаьрел хІамма халагІа а йоацаш.

М.-С. ПЛИЕВ,
яздархо.

Дlавхача замах юхедисарашца — къовсам!

Ерригача формаех пайда эцаш

КПСС XXVI съезда решенеш, КПСС ЦК идеологически, политико - кхетама бола тоабарах бола соцам кхоачаш а беш болх бу Назрановски района Гамурзиевски халкъа депутатий Совето. Іалашдате теркам тІабохийт оаха правонарушенешца лоаттабеча къовсама, къахьегама коллективашца балхий производственни дисциплина чІоагІьяра. Цу хьаьъехьа кийчъяьй мероприятей бІарча комплекс. Кхетам телара болх тоабарах дола дешаш юкъедихьад экономически, социальни юрт дегІаахара цланашта. Цар тІа къаьстта белгалдаьнний, тІехьдисача, нйрчача гІулвнхашца лоаттабеча къовсама юкъе лоархІаме дакъа боллой собранешка, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка кхоачаш хилар.

ТІехьдисача гІулакхаща цІенхаштта къовсам лоаттабу депутаташа, халкъа тІахьожама группо, массазарча комиссеша. Депутаташа М. Сагова, С. Азиева, М. Евлоева, С. Костоева, М. Атигова, Л. Гойгова, Х. Хаутиева лоархІаме болх бу юртхошта юкъе, каст-каста вІашагІ кхет шоай харцархошца. С. Костоев керте латтача массазарча комиссе хан-хана а рейдаш ю болхлой коллективашка дисциплина мицтай хьожаш. тІаьхонаш лоаттаба къахьегама законодательство телхаергйоацаш. Дика болх бу депутата Л. Гойгова кулгалдеча халкъа просвещенена йолча комиссе. ТІехьарча шхе бетта укхаза 30 совгІа лекци йийцай. Бе а я цар темаш, масала: «Іилмеи дин», «Ислами кхалсаги», «Лаьтта вахар хьахилар», ишта кхыраш а. Лецешка ладувгІа гуллу дукха нах, къаьстта совхоз-техникума, школай дешархой.

Наьха сацхетам лакхбара, таханарча вахарца тоергдоацача гІулакхий хир хоадаладара дикка гІо ду бахархой сходанна. Ишта, карарча шера январь бетта гулбелар Альтн-Юртен, Гамурзиевен бахнах. Укхаза дийцар гражданашка законаш кхоачашдайтарагІех бокъонаш телхаераша лоаттабу къовсам кхы а чІоагІбарагІех дола дош.

Къамьлаш даьчар харцахьарча наькъ тІа бевнарашка дІахайтар цар леладу гІулакхаш шоаш лоргдоацаш хилар. Щереш льхар ваха эсне гІулакхаш леладьрий. Царна юкъе ва Альти-Юртара Колоев МухарбІна Хьамзат. Ший юртхочоа М. Т. Колоевна рьъза ца хилар бахьан долаш. цун цІенех цІи техай цо. Из зулам къаьстта кхераме а лоархІаш Назрановски района халкъа судо Колоев Хьамзата 5 шу чувалла ха техай. Цхьаннахьа балха воацача Пугоев Макшарипа Дауда ший новкъостаьца такси йодаьй. цул совгІа цуща авари а яьй. Уж а лийца боахк. Корта бохо маларащ мелараx масайттаза бехктокхаме взаб: Чемурзаси ІсмаІала Бамат-Гири, Цолоев Джабраьила Ахьмад, Мальсагов Ахьмада Рашид. Гамурзиеве яхача Хамхоева Мухьмада Маржана дІахайтад ше ю базар йита а йита балха отта езилга, вагахьа санна балха ца йоде бехктокхаме озергйолга а.

Хийла нийслу маркаш доастача хана цхьаболча дьшa бераш дешa ца ухийташ, шоаш а балха ца болхаш. Царна юкъе ба Албогачиев Султан, Хаштыров Малсаг, Цолоев Хьусен. Уж балха болча коллективашка дийцад цар леладер нийса ца хилар, чІоагІа бехк а баьккхаб наха. Шийн кІаьнк вІалла деша ца ухийташ соцаваьвар 3. Мархиева. Юрта Совето пунтa дІахайтар из харц волга а законагІа бехктокхаме оза воагІилга а., Тахан кІаьнк школе ух.

Тайп-тайпара я наьха сацхетам, цар общественни вахарера хьинар айдара беча балха формаш. Царех ма хулла дукхагІа пайда а эцаш болх беш ба тха депутаташ.

М. ЦОРОЕВ,
халкъа депутатий Гамурзиевски юрта Совета исполкома председатель.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ИТАЛЕРА МАРКСАХ ДОЛЧА КНИЖКАХ

Марксах марксизмах дола керда книжкаш арахецаргда укх шера «Эдитори риунити» яхача римски издательства. Уж арахеца лаьрхІад Іилмаи коммунизмайа лард еллар ваь 165 шу веша 100 шу, итальянски общественносто шерра белгалдоахаргдола неараш дузаш.

— Итале чІоагІа теркам тІбохийт Маркса вахаран творчестване, — йоах «Эдитори риунити» яхача издательства директора Роберто Боннинос. — Итальянеми дешачунга тхоай керда изданеш луш, цІаьха а белгалдаьккха дага да тхо хІанзарча общества бола цун идей лоархІам бовза хилар. Эттара хьалха Маркса балхаш, боарам боацаш боккхача лоархІамера уж первоисточникаш, эттара дакагІйола опровержени я цун буржуазни критикий, марксизм «тІехье йоацаш», «кризис хиина» е «кхоачаенна» я ала гІертарий тезисашта. Дукхьал из бахьан долаш цІаьха а кера тох оаха укх шера профессора Р. Дзангере язъь дешаьхалхле а йолаш йола «Коммунистически парте манифест», «Права гегелевски философе критикане» яхаь болх, хІаьта ишта Маркса хержа балхий керда антологи. Кепа теха арахргья КПСС ЦК-арча марксизма-ленинизма Институтацеи ГДР-ерча ІилмахошцеІ цхьана «Эдитори риуните» кийчбаьча сочиненей биззача гуллама ергІанаре кхо [illegible].

ХІаьта хІанз Марксах марксизмах долча кердача книжкай хьаькъехьа ергда из. — йоах дІахо Р. Боннинос. — «Иллюстрацеш а йолаш йола Маркса биографи дешарий аудиторена ювзийтар бокъонца йола событи а хинна дІаоттаргдолгах дог тийша ва со. Цу изданена юкъе ма дахийтадий архивашкара 500 гаргга фотографи. хІаьта царех дукхадараш духхьашха кепа тохаш да. Из книжка кепа тоха кийчдеча хана тхона чІоагІа гІо дир «Прогресс» яхача московски издательства.

«Маркс — бІаьшере» — ишта оал цІенхаштта бахча Іилмаи тохкамах. хІаьта цу тІа беча балхаца даькъалаьцар Итале, Англе, Франце, США пхийтта воакхача историкон философой. Март бетта кепа теха арадала дезаш да книжка. Дешарийн критиканйн теркам шеко йоацаш тІаозаргба вовзаш волча итальянски Іилмахочун - марксиста Никола Бадалоне «Маркса Интерпретацеш» яхача кердача балхо а. Цул совгІа, аргІагІа цІаьха арахеца хІанзале а кийчдаь даьннад «Карл Маркс. Цун вахара истори» яха гІордаьнна Франс Меринга книжка. Юххера а, моллагІча дешарашта лаьрхІача сереца кепа теха арайоаккхаргья «К. Маркса популярни биографи».

Лакъаргйоацаши дукха оагІош йолаш я Карл Маркса творчество, — йоах Роберто Боннинос. — Маркса книжкаши цунах дола массе тайпара книжкаши кепа детташ арадахар — ва бехктокхамеи сийлахьи гІулакх да.

Алекс ХАЗОВ,
АПН соб. корр.

Рим.

КУБА СУРТА ТІА: Сантьяго - де - Куберча Монкада яхача турпала казармана юкъе массаза дукха берашхул — укхаза гаьна йоацаш школа я.

С. МАНСТЕРМАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доттагlий опыт

ОАЛХАЗАРИЙ ФАБРИКА СИХХА ХЬАЛЪЕШ Я

«Баболна» яхача Венгре эттара йоккхагІа йолча юртабоахама комбинатах дола къамаьлаш сона тоъал дукха хезадар. ТІаккха. тІехкьара а, цига вака хила а йиш хилар са.

Дукха доагъош долаш а пайда луш а боахам ба из. Шер-шера хьаю укхаза бор[illegible]І миллиард форинта маьхха продукци. ХІаьта из гахьа санна из суммех 5700 сагах латта «Баболна» болх беш бола нахи вІашш миндича. бІаргагургда царех хІаранена 1,2 миллион форинт кхоачашхилар.

1789 шера укхаза хьебаь хиниа говраш лелию боахам бар цхьан хана Баболна яхача юрта цІи наха дІахазийтар. Боккъалдар аьлча, тахан а тІехьа цІи хеза а укхаза хьалкхеь цІенача ингалйски говрий цІех йола говраш, Іарбий хехка говраш, липицайски фух дола дой, ах цІий цІена дола венгерски говраш. Амма говраш лелаелга дий ца далийтар традице сий дар лархІа дезаш да.

Из юрт дукхагІа гІоръяьнна хІама да дерригача дунешна а цул цІи дІайовзийта цо вай деношка доладаь кердадараш. Пхийтта шу хьалха болх бе йоласдар мехка эттара хьалхара юртабоахама система. Из хьалрах лерхІ дукхайеша дукхача госхозни кооперативни лоацача хана хьалха шоаш цІенача а ца дахьа тоаламаш дахи торо хилийта йола юрта хинна Іилма - технически революци. Масала, сага сиха илат чудара Канада дІаьалча дунен тІа шолагІа моттиг я Венгрега, хІаьта хьажкІий хьувкъама лакхалга даллача алхха США мара мохк бац цул хьалха латташ.

ВІаьш йола юртабоахама кооперативаши госхозаши чуйоагІаш йола 68 тайп-тайпара производственни система а хІаьв ВНР болх беш. Царех хІаранена керте латт хьалхле лелаю предприяти — гестор. Цо Іалашду системе чудоагІаш дола дерригa боахамаш лакха хьувкъам луча дІадувча фуца, дикагІча тайпах долча хьайбашца, уттa а еш дІатеа партнерашта дикагІа йола производственни технологеш, эттара перспективнегІа йола бакъоагІеш лорара методаш. кийо эттара хьалха латта юртабоахама техника, йоакхо ю цуна лерттІа эксплуатаци ярен ремонт ярен дешай.

Лоацца аьлча, производственни система латт царех пайда ца эцаш йола юртабоахама производство хьал йиш йоацача дукхача техникаш Іилманеи каргІдийнарех.

ХьажкІаш кхеара даьъера баболнисин система толаме юкъейоалаярах дІадахача шера йиш хилар 11 эзар гектар йолча майда тІара рекордни хьувкъам чуба — гектара тІара 9,2 центнер.

Эттара хьалхара хьайбаш леладу производственни система а ишта Баболне хьаньй 60-гІа шераш чакхдоалаш. Из я промышленни кІийлен тІа болх беш йола оалхазарий производства комплекс. Система латт производства дерригача лагІаш тІа технологи нийса лелалра кІийлен тІа: инкубаторни циклагара дена племенной материал хьаяргга кхоачаш.

Комбинат, юкъе яхий дунен тІа эттара чІоагІагІа цІи хезача бройлерни фирмай мугІарешта. Дулхен фуний лостам бола укхаза хьадаь оалхазарий гибридаш «Тетра» дика лоархІаш да дунен рынке. Шер-шера дІайохьит доазол дехьа 30—40 миллион хула дин бийсен даьна кІоргагаш 140—150 миллион фуъи, хІаьта ишта 2—3 миллион корта бройлерни котамийи боргІалийн цараш, яхка котамаш-гибридаш.

— Предприяте племенной база Европе эттара йоккхагІъярех лоархІаш я. Цхьан хана кхею укхаза 3,5 миллион совгІа керта лоархІаме коа тІара оалхазараш, йоакх шер-шера ши бІаь миллион совгІа дин бийсен даллалца лелаю кІоригаш, хІаьта фуаш чудаьь укхаза шера кхо бІаь миллионага кхоачаш.

Оалхазараш леладар сиха дегІаакар бахьан долаш дунен тІа шолагІа моттиг лоац хаІнз Венгре сага сих лоархІаш оалхазарий дулх даккхараи фуаштеи. Цу даьньо ду мехка йоакхача хьайбий продукца берригача боарам дулагІа дакъа. Оалхазарий продуктивность кхоаьв лакхъеннай, тоеннай племенной материал. Ишта, Баболне хьадаьча «Тетра-72Б» яхача оалхазарий гибрида продуктивность 15 процент лакхагІа я хьалхарча гибридий хиначул. «Баболна» яхача юртабоахама комбината бокъо еннай ший продукцена шо экспорт е. Цу гІулакха предприяте гома чу хьаьхй «Агрария» яха арахьарча торговле организаци. Чакхдаьннача шера дукхьала вошал долча социалистически мехкашта яхьийтай цо 50 миллион сом совгІа мах бола продукци. Эттара йоккхагІа я «Агрария» СССР ю поставкаш.

Советски партнерашца цхьан гІулакхаш лелайо йолаелар Баболна 1976 шера. Закарпатски области, Ужгорода гаьна йоацача моттиге венгерски оборудованеца Іалашъяь йола эттара хьалхара оалхазарий фабрика хьаийча. Шера миллион совгІа бройлераш — иззал я цо арахеца продукци. Цул тІехьагІа уж санна йола объекташ хьалъе йолийр Ивано-Франковски Львовски областашка.

Боккхача лоархІаме хилар 1978 шера кулгаш яздаь правительствашта вІашиь соглашени. Цу соглашенех 516 йизза автоматизированни птичник яйтар комбината СССР. Царех хІаране майда — 1100 квадратни метр. Киевски, Днепропетровски, Днепродзержински областашкарча цу тайпарча оалхазарий фабрикаша болх бергба венгерски технологеи венгерски племенной материалацеи. Баболнера хьайоагІаргья ишта лаьрхІа юкъъь комбикормаши премиксаш—кормови тІатохараши. Цу объекташка венгерски специалисташа дакъа а лоацаш хІанз деш латт предприяти болх бе йолалийталехьа ду тохкамаш.

Барт баьб Азербайджане керда йоккха оалхазарий фабрика хьалъяра хьакъеца. Шер-шера тергъя цо 100 миллион бройлер.

Юрий БАРАНОВ,
АПН соб. корр.
Будапешт — Баболна.

Фолклендски гІайреш-довн лувкхера

Фолклендски гІайренаш цхьан губернатора цкъа Лондоне ше кхакхаьчача белгалдаьккхад, хьалха ше гІулакх деш хиннача моттигах алхха шийй дег чу дисар — цу моттигашка чІоагІа хьекха мух хилар. ХІанз ишта аларах кхоачам хургбац. Сов керда да бархІ эзар миль давхенна гаьна я баьна шоай вахар, шоашкеи дерригІча дунешен дІахайкадаьь ма хилара, эшш эзар фолклендцана цар шоаш керда вахар Іалашдар» дуьа дІаденнача ингалйски салтий кашаш.

Цхьабакъда, дукха ха йоацеш гІайренашкара юкахьачача Би-би-си съемочни группана гучадаьннад, фолклендцашта Іомадевна вахара хьисап колониальни реставраце юхиоттедаь ца хилар.

ХІа аьннача тІема юйча а волаш ваь эзар гаргга салте ва тахан гІайренашка дІатараь. Мила тата хайра хозаргдац хІана, гІетташи Іохувешаши йола еза-йоккхий вертолеташи истребителаши увгІача хана. Хадданза учешш еш латта тІема полигон дагайохийт территоре.

Цхьабакъда, кхетадеш ма дарра, массаза а лаьтта моторий тата дац цига бахача наьха дукхагІа сагетадеш бер. ТІом хьалхьа гІайренийн экономика айкха юкъаенна яр Аргентинаща кхьча латино - американски мехкашцеи. Дукхьал дІа-хьа доахка - эзар леладарал совгІа, фолклендцашта, къаьстта а гІулакхаш деча сферерчарна, кІезига гІойле ялацар Аргентинера укхача туристашкара а. ХІана уж бувзамаш тийдад, хьадааІхара доацеш а экономике кхоане. ГІайреш тІара тоъал дукха латташи фермаши шоай доалахьа йолаш йола ингалйски компаней къовсташ боацаш долча политически хьалашка керда напиталовложенеш дІаккхийта цунна сагота яц. ХІаьта правительство гІайренашта экономически новкъостал дара хьонадаьр лоадам боацаш дола ахчилг мара дац.

Из бахьан долаш Англе, Канаде, Нови Зеланде баха шоаш дІабоккхийтаргба аьнна хеташ ба бахача нахах цхьабараш. Из атта гІулакх дац увлаш йобаьча наха. Цудухьа хІанзалца гІайрен тІара дІавахараш шийтта сага мара вац. Цхьабакъда, уж Фолклендашка бахача берригача нахах цхьа процент хул.

ГІайреш тІа а телевизионни камерашта хьалхашка а бІубенна бараш алхха цхьа тІемахой ба. Уж боккъонца ю боллаш боахк, хІаьта вІабоагІилге вІалла дага доллаш а бац.

Сергей ВОЛОВЕЦ,
АПН соб. корр.

Лондон.

ЛИВАН. Іарбий - палестинаш, уж миччахьа бале а, физически боабаь дІабахара никта хьакхна палачаш - сионисташа эттара къизагІча тайпара Іазап ду шоаш дІалийцача территорен тІа бахача нахалаш. Соахка сентябре Сабра Шатила Тель-Авиво дахча ду цен халкьашта юкъерча зуламагІа боабаьрий вІаьха сийсох бІаргайнна вай планета тІарча миллионаш болча нахха унзарбоалаш дог тохалу.

СУРТА ТІА: Сабарча укх цІагІа тІехкхьара израильски агресси хиллача ший дезал цхьана хинвадп палестинка Юсеф.

Р. ОРЕСТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТХА КАЛЕНДАРЬ

КХОАНА — С. В. МИХАЛКОВ ВАЬЧА ДИИНАХЬА ДЕНЗ 70 ШУ ДУЗ

Михалков Сергей Владимирович — вовзаш вола советски яздархо, Социалистически Къахьегама Турпал, Ленински преме лауреат, Пачхьалкхен премей лаурeат, РСФСР яздархой Союза правлене председатель, «Фитиль» яхача Ерригсоюзни сатирически журнала Керттера редактор, СССР Лакхехьарча Совета депутат.

В. САВОСТЬЯНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КУЛЬТУЧРЕЖДЕНЕЙ БОЛХ ТОАЛУШ БОАГІА

ДІадоладенна цхьайтталагІйча пятилетка кхоалагІа шу. Хьинарерча къахьегамца кхоллуш ба Малгобексни района къахьегамхой КПСС ЦК майски а ноябрьски а (1982 ш.) Пленумий социамашта. Къаьстта а шоай низаш оарцагІдаьха къахьегаш ба карарча хана боахамий хьайбай фермашкара болхлой. Производства шоашкара доагІаш дола дакъа юкъедахьа деккарийла ба района культучрежденей болхлой а. Из миштта де деза ховш да—культболхлошца даим а теркам тІаахийта беза хьайбаш леладерий болх дикагІа дІагІоргбар дара цар доаха толамаш лахкагІа хургдар де деза. Района социально-экономически оагІорахьара дегІайовлеча наьха культурин хьашташ кхоачашдар да аьнна хет тхона тхоай деккар. Цудухьа, идеологически фронта болхлоша дикка тоабаьб производстве къахьегамхоща а кагирхоща а беш бола кхетам балара болх. Района клубий, библиотекай, болхлоша шоай болх дІахьу наха коммунистически дог-уйла доаш хилийтара, царна патриотически, нравственни, къахьегама кхетам балара лостамагІа.

Юртара хІара культучрежденц наха юкъе бечa массово-политически балха центр а хиина дІаотта гІерт, теркам тІабохийт культура дакъе говзалаш йолча наьха кхоллам дегІакхувлара. Цунца цхьана дувзаду коммунистически кхетам балара формаш методаш эргаяхар, пайдана яраш юкъекхувлар.

Тамаш я района совхозашка болх беш болча наха юкъе юрта боахам дегІакхувлача культура цхьаккха лоархІам боацаш я аьнна хетташ саг вале. Кхачан программа тІа аьнна ма дий «партийни, советски, хозяйственни а профсоюзни а организаций керттера декхар да ца хаддаш юрт социальни оагІорахьера дегІайоалаяра мероприятеш вахара юкъейоалаяр, юрташкарча бахархой вахара хьалаш, культура, меди цинки, бытовой гІулакх дар тоадар да» аьнна.

Белгалдаккха деза культболхлоша шоай балхана цхьацца кхоачамбоацарш нийсдолийташ хилар а. Цкъаза агитбригада доакъашхой кхай тІа е хьайбаш леладеча ферме болх эггара чІоагІагІа цар болх сихбенна дІабодаш болча хана, болх юкъах а бита шоашка ладувгІа йиш боацача хана. Е делкъийга хІана дуача хана болхе, хила еввчул йоаккхагІа программа а йийва болх, цкъаза я езача ханал тІехьайоалаш хул агитбригада. ХІьта них цунга хьежаш хул. Балха вовкъардо е йиш яц культболхлоша цхьаккха а тайпара.

Цунца дувзадена агитбригада концертни программа дикка теркам тІа а бохийташ оттаьь хила еза. Из дош дийцад МагІалбика «Октябрь» яхача городской культура ЦІен, Исерахерча культура ЦІен вІашагІтехача агитбригада болхлошца. ХІанз культура болхлой нийса никъ а херча дІахьош ба шоай болх: цхьанна боахаме е предприяте болхац уж дукхагІча даьнье шоашка ладувгІаш хургбараш малагІа болхлой ба ца ховш, шоаш цига маца хила беза, шоай программа мел ха дІалоецаргьа ца ховш. ТІеххьарча хана кийчъаьй шоаш хьайбаш леладераш тІулакх дара графикаш, керда концертни программа, лекцей а беседай а цикл. Из цикл кийчъяьр я культура отдела лекторски группа а централизни библиотека а болхлой.

Агитбригада программа кІоаргга чулоацам болаш я, къаьстта а лоархІамо да цул сценарий мехка вахаро хулаш йола событеш ларде а оаш, цар маІан доашха а доашхаш увттаеш хилар. Сценарена даим а юкъе хулаш я «Къахьегама листокаш», «Молнеш», «Тахан хьалхалаттар» яха плакаташ.

Белгалбаха безам ба са шоашта хьалхашка латтача декхарех дика лоархІабеш бола культболхлой, царех я «Октябрь» яхача культура ЦІен концертмейстер Такаева Аза, методист Мержоева Аьсет, балетмейстер Умаров Исроапал, художник-оформитель Мержоев Мовсар, агитбригада кулгалхо Ахциева Хадижат, кхыбараш.

Иштта дика болх беш хьабоагІа цхьайолча юрташкарча культура ЦІеной кулгалхой а. Царех ва СоагІапчарча культура ЦІен заведующи Коригов Умаггири, Новo-Редантерча культура ЦІен заведующи Хасиев Ювсап, кхыбараш. Дукхе аз белгалбаьхача болхлоша дакъа лоац районе чакх мел йоахача культура мероприятешка.

Тха районерча цхьайолча предприятей, организацей, учреждений кулгалхоша йоакхо ю шоай коллективашка художественни самодеятельность дегІакхувлара, тІеххьарча хана ийе баьнна сценически костюмаш, музыкальни средстваш. Художественни самодеятельность дегІакхувлара теркам тІабохийтарех а «Малгобекнефть» НГДУ, бурув деттара балхий управлени, автотранспортни управлени, Вознесенскера газ чакхйоаха завод, «Кавказ», «Луч» яха совхозаш, кхыяраш. Цига вІашагІъехкай хоровой, вокально-инструментальни, халхара коллективаш. Иштта, самодеятельни коллективаш я района ийс школе а. Художественни самодеятельноста коллективашта дикка гІо деш хьабоагІа музыкальни школа хьехархой Паук Людмила, Даненко Ирина, Евлоева Нелля.

1982 — 1985 шерашка бе безача балха перспективни плана тІа оалл белгалдаьд мехка Кхачан программа, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара культболхлоша юкъедахьа деза дакъа. Из да хІара къахьегамхочоа идейно-политически, къахьегама, интернациональни, патриотически, нравственни кхетам балар.

Плана тІа иштта, белгалдаьд юрта боахаме дикагІйола опыт шерра дІайовзийтараш, пачхьалкхен ругаьа нхом а беш нораде дегІалгадІахойташ доа, къахьегама дисциплина тоаяраш йола балхаш.

Ала деза, ди тІехьа тха культура болхлой говзал дегІаухаш хиларах, культурно-массови болх дІабахьара формаш эргаювлаш хиларах.

И. МЕРЖОЕВ,
МагІалбика культура отдела заведующи.

ХЬАЛХАРА КНИЖКА

Эггара хьалха арадаьнна книжка дукхагІйчара... хІетта дІайолдаь хургйолча доттагІчо денна совгІат, наьна лоаца санна хьамсара кул автора. Из дикий хила, доккха совгІат да из дешачоа а.

Дукха ха йоацаш Нохч-ГІалгІай книжни издательстве кепатехь арадаьннад къоначо поэта Вышегуров Мукьмада «Эздел» яха поэтически сборник.

Доккха дац из книжка, ерригa а яьтта тІа тикъь вурийтта стихотворени мара. Бакъда, шe эІамига дале а, чулоацам кІоарген маІан къаьган долаш, наькха дегашка йІайдей хьамсарев уйлаш дукхача хана лоаттаергйолаш да из.

Вахар а вахара къайленаш а дика йоашдаш, къонавар, къаьнавар бокъонца вола Даьхен а халкъа а вІ хила тІахьехаш, сага эхь-эздел хестадеш, вахара а общества а хьалхашкара сага бехктокхам гучабоаккхаш, цуй идеянаш а нравственни а санхетам лакхбеш йола стихаш я книжка тІа.

...ИІй класс чакхдаьккхачул тІехьагІа Мукьмад Вышегуров дешa отт Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен университете, цига дешаш ваьлча цхьа ... шера хьехархо волаш болх бу Назрание, цул тІехьагІа Советски Эскаре гІулакх деш хул. Цига цунна лу «Байкало-Амурски магистраль хьалъяраха» йола медаль. Цига вола Мукьмад КПСС мугІарашка.

Мукьмада дика зув гонахьара вахар. Цунна надезалу, Іалаьмате дукха беза поэта нах а. «Дукха ба лаьтта дика нах, — йоах цо. — ХІьта а бера наьна шура мо, уж вайна эш». Дика нах мел дукха хиннабар аьнна тоьам хулаш вац из. «Дунен тІа мел вола саг дика хилча, тІаккха а тоьаргбацар дика нах», — чІоагІъю цо шийна уйла.

Иззал шийна дукхабезача нахагара гІалаг ца далийта, массаза а уж эздел долаш, эшшачоа гІо-новкъостал де кийча болаш хулга лов цунна. Цунна дегаза ба шийла дог дола нах. Цудухьа йоах цо дунен тІара моллагІа хало ловргьар аз:

Цхьаволча сага
Дега шелал
Миштта ловргья хьайре.

ФуннагІа хиннадар аьнна сагота боаца, моллагІа дола хІама бо-башка ца хета нах нхерене нах ба, яхилта да из автора.

Къамех ва аьнна къоаставаш поэто саг. ХІьта а шийга хьаьттача, шин халкъ мара дац цхьа дуне тІа, йоах цо: «цаІ — дог цІена, дика, кхоаІ цаІ. Вокх — во, къиза, бІеха, эшшачоа хьожа ца хьожаш, ма дий цига ваьча нах». Іалаьмате кІер из да воада мисна болг «мецал долга ховаше, вкьалла пхьор дина сагийна цунна сагах». Из бо хиина Іаш къоначa поэта дагадоьлла, цун уйла йоккхагІа я. Из бо — гІо эшаш мел волчох йола символ я.

Массадолча хІамал дезагІа да поэта наха юкъера дика, цІена гІулакх, эхь-эздел. ДукхагІа даьнье наха юкъерча цу гІулакхашта йола гина ала торo я из сборника. Цудухьа я цун цІи а — «Эздел».

Къаьнеттел «Кхаь чкъаьро лаьца латт лаьтта» яхача стихотворене тІа а уж къаьнара хабараш доалхаш. Дешачун уйла шийна тайпара тІайоалаю авторо дикачун, эздийчун, безама:

Бакъда, сога хаьттача,
Кхаь хІамо деладу лаьтта:
Вай нохой дикало,
Пийй безамо,
Къонахий эздело.

Мукьмада Іалаьмате деза да «поэзи» яха дош. «Поэзи — из безабеннарий дега гарт, бера заттІе лададалар, бер деча къалзаро гІийла дега цІогІа...». Бакъда, моллагІа бІаргадайнача, цецача, дагадехача лоадам боаца хІамах язъе йиш яц стих, цудухьа йоах поэта стихаш маца язье еза:

Шин санна шийла бала,
ГІозалла сийрда ала
Дег чу цхьана беcача
Поэта илли оал.

Поэта лов шийх цІи хеза гІорваьнна поэт хулга. Орденаш, медалаш шийна наькха тІа къегар, пачхьалкхен премеш, сийлахь цІераш шийна лулга. Бакъда, селлар чІоагІа цІи хеза поэт шийх хула а, цунна дикагІа хет гІалгІай мел вола поэт шийла дикагІа хилар. Из «со яхилта дац гІалгІай поэзи дегІаяр, из дикагІа хилар къонача поэта Іалаьмате чІоагІа лоеш хилар да из. Из — литература дикагІа а хозагІа а хиларах цун дог лазар да.

Поэзи хила еза йоах цо:
Къоаной бІаргаш
сийрдадоахаш,
Наьна юхь тІар
хобор шаьрдеш.
Дегай безам сов а боахаш,
Наьха дегаш хестадеш.
Лаьтта машар кхайнабеш.

Мукьмада дика кхетаду ерригa шийн стихаш цхьатарра дика йоацилга. Царна юкъе а шийлу дика а во а мугІараш. Цудухьа «Редакторга» яхача шийн цхьан стихотворене тІа поэта тарахет шийн стихаш новцІолгаш е къайлаш е юкъе йолаш, цхьан мугІерех йодача оалазарий ординга. Гу цунна царна кІийлена хайна вагІа редактор - чарахь. Къоалаш яха шийн тоа еттаи, къайлаш чуухийташ. Из гІулакх деш цо шийн ординг цІенбеш хиларах дег тІера доагІо дІайха бІаргала къайкаду поэта редактора. Бакъда, да цун цунга пкьа дехар а:

Бакъда, дех аз хьотара:
НовцІолгах
Къайг а мотташ.
Ма тохалаь топ.

Поэт ше хиларца, шийна хьалхашке латтача доккхачен бехктокхамечен декхарех дика кхеташ ва Вышегуров Мукьмад. ХІанз а ше поэзеe айхьаде ваьнниага лархІац цо. Хьамсарча вешийга, везача доттагІчунга дена хола нускал санна, шийна мотт яа боветаш дела нус лоархІ цо поэзех. «Къоначa поэташа оалачунга лаьгІала а дувгІаш. Къоначаргa фийла бІарг а кхоабаш аз байташ яью со Іа тернал вар доглоахаш» — йоах цо. Из шийша ва пайла-таиза цу йоагІа поэзеста ше из мотт боастийтаргболгах.

Іалаьмате хьамсара я поэта нана. Дунешка эхь-эздел дешнар, хозен дикен мел дар кхеллар нана йолгах тийша ва поэт. Цудухьа из наней дан хестабеш. Поэта дех къонгашкара шоан дай-наной сий делга. «Воча тІехьен вахар кІоарга хобор хиина наьна юхь тІа дикад, — йоах Мукьмада, — во малхо даькхха хІара да кІай чо хиина даь керта тІа къаьгад».

Из да уж тайпа къонгаш хьал ма кхуаьба, яхилга. Саг мелла ка яьна хиннавар аьнна. «шин тайпара хьеж сигалара малх: нана дийна мел а Іалаьмате сийрда, еначa дийнахь дена, лир дайна, бaьде», — чІоагІъю шийна уйла поэто. Нана а Даьхе а цхьа синонам йолаш хІама да поэта. Цудухьа из нана а Даьхе а къонгаш во хиина гІайгІане ца югаш, уж дика болаш «вай нана массаза елийта еза», йоах цо. Из я автора керттера уйла, цун кхоллама лейтмотив.

Дунен тІа хиина тІемаш довз къоначa поэта, цхьаккха тІом шийна байнабеце а. Цунна бовз из «Іаьржа Іалай, моцал, шелал, берий Іоаикал, чолакх баьха вах, даьга лаьтта, яьга юрташ, адамий белхам, дегай узам, Іаьржа шийла малх» цо бахьаш хиларий. Цудухьа сигала хьежаш ягІа кхалсагІ бІаргаяйча хетт цо цуига.

— Шаккха кІьад ца луш
Сигала хІана хьеж хьо?
— Маьрша лелалба аьнна:
Наьна лоаца баькхка.
КІай кхокхаг аз
тиъамаза баькхкаб.
Цу хана денз кхер со
Сигала шелал оттар.

РЕЦЕНЗИ

Юха а хетт поэта:
— Кхераш дердилла
Сенга ладувгІ Іа?
— Маьрша лелалда аьнна,
Наьна лоаца баькхха,
ВоркІ лаьча аз ткъамала
даькхкхад!

Цу хана денз кхер со
Дунен тІа топ яьар.
Иштта шийн тайпара хоза йолаш поэта тІема а машара а тема.

Шийн тайпара, Іаьха зовне дешаш юкъе ца доаладеш, бакъда, уж дешашца хиенарг аьнна маІан кІоаргагІа ца хуле, эшашагІа дешаш, йоаших Мукьмада шийна, шийн халкъа, дерригача дунен тІарча адама хьамсара вола баьчча В. И. Ленин кхеллад ха. Из я «Ленинца йола хІа» «Зов» стихотворени. Шин сага юкъерча къамаьла хьисапе язъяь я из стихотворени: «Ма кІоарга лоа дІиллад. ДегІ йоржаш хьехй мух. Дена дегІ рашна шийна да Іаь», — йоах шхьенне. — Харц ва хьо, новкъост, — йоах вокхо. — Ер дац хьона Іа. Вай мехка из ца хула дукхха ха я. 1924 шера къазача январь бетта хиннад вай лаьтта наьха дегаш гІорадаь бокхьолла дола Іа».

Поэта мара иштта хоза салалургдоаца дешаш да уж.

Поэта дега хьамсара да дега гІозал, вІаьда дешаш, бІаьстая баьццара, зовне плеш, ховха лизаш, наха кхухьаш дола каьхаташ — новцІолгаш, чІагарташ. Царна лоаца боаккха поэта. Бакъда, тоама да цунна «кхерам, сардам, таьвет, белхам, шийла бала. Іаьржа бІаз даьха каьхаташ — къиза кераш, Іаьржа хьаргІаш. НовцІолгаши чІагарташи дуне машар беза нах ба поэта, из да прогрессивни мел дар. ХІьта нахага Іаьзаи дахьаш, массаза а адамлен тІемах, харцонах бола кхерам чІатувса нах — къиза кераш, Іаьржа хьаргІаш.

Иштта, шийн тайпара уйх вай чоалханеча замаи диза сурт дулл къоначa поэта цу дешашца.

Е рецензи са чакхъяккха безам ба Мукьмади «Ловца» яхача стихотворенеца. Из ловца боаккх аз Мукьмада, цул кхоллама, цун стихаш езаш а лоархІаш а ешаш мел волчоа, дунен тІарча адамашта:

МагІа баьрче ваккха
хьаьша.
Іимерга лоалахо,
Тешаме доттагІа
Хьона ма эшалва!
Наькъавахa нускал,
Чуварга хьежа нана,
Чувеча, хьаста бер
Хьона ма эшалда!
Хьехам тела да,
ТІехьа отта воша,
Белча, елха йиша
Хьона ма эшийла!

Б. АВАДИЕВ.

БІаргий лазарашта дарба дера эггара эффективнагІа йола способаш кийчъеш теламе болх беш я академика В. П. Филатова цІерагІча бІаргий лазарий тканеви терапен Одесски Іилма-тохкама институте коллектив.

Институте клиническа итт отделене хІара шера стационарни дарба деш кхуз вай мехкарча ерригача республикашкара 10 эзар гарга ухаш.

ТІеххьарча шерашка институте кийч а яь балха юкъейоалаьй диагностика керда методаш, тоаль эргаьйккхай искусственни бІарг оттабара способ, лазера новкъосталца бІаргашта дарба делга вІашІехьдаьккхад.

СУРТА ТІА: тканеви препаратий фармакологе лабораторе (аьрдехьара аьттехьа): дІамагІа вола Іилман болхло Валерий Иванович Иванов, медицински Іилмаи доктор лабораторе кулгалхо Вера Петровна Соловьева, Гвинеера аспирант Мамаду Сангаре.

И. ПАВЛЕНКОН
В. РЕПИКЕН сурт.
ТАСС фотохроника.

СПОРТ

МЕХКА ЧЕМПИОНАТЕ — ШИ ЧЕМПИОН

Город Запорожье хилар къувш боатІарашта юкъе классически хьисапе кІалтохаргаІа латара «Динамо» яхача спортивни общества Централни Совета ихьаш.

Цига дакъа лоацаш вар «Динамо» яхача физкультурно-спортивни обществай кхойтта союзни республикай командай 184 спортсмен.

Российски Федерацие вІашагІъеллача команда юкъе дакъа лоацаш Нохч-ГІалгІайчен виъ спортсмен вар — И. Дулгучиев (52 кг.), А. Хамзаев (65 кг.), М. Амаев (81 кг.), Б. Тулаев (45 кг.).

Командашта юкъе хьалхара моттиг РСФСР команда яьккхар, шолагІйола ярж Казахстанага кхаьчар, кхоалагІъяр — Украинага.

Шо-шоай доала категорех цу яхье И. Дулгучиевен М. Амаевен чемпионий цІераш яьхар, хІьта А. Хамзаева — шолагІа моттиг.

ФЕ ХИЛА

Наькъашка лелара режим телхаеш хилар — транспорт лелача наькъашка зуламаш хилара бахьанех цаІ да. ХІьта ховш ма дий наькъашка транспорт лелара правилаш тІа укх тайпара дешаш дІайздаь долга: «Нах бахача моттиге гІолла транспортни средство сахьата 60 километрал сихагІа лелае бокъо яц». Нах бахаш йоацача моттиге гІолла бодача новкъа легковой автомобилаш, городашка юкъе лела, туристски, геттара зІамига автобусаш, 3,5 тоннал езагІа йоаца мухь кхухьа автомобилаш сахьата 90 километрага кхоачаш сиха лела бокъо йолаш я.

Наькъашка транспортни средстваш лелаяра уж доазонаш оттадаьд дукхача шерашка тохкамаш а даь, иштта сиха транспорт лелаш хилча наькъашка зуламаш кІезагагІа хулаш хилар теркал а даь. Из иштта дале а город Грознерча цхьайолча улицашка горисполкома решенегІа пассажирий а гІашлой а кхерамале Іалашьяр духьа сахьата 40 километрал сихагІа транспортни средство наькъашка лелае бокъо йоацаш доазув оттадаьд. Бакъда хІьта а болаш ба цу гІулакхах дош ца хеташ, уж бокъонаш лора ца еш бола транспортни средствай водителаш.

Байсана сахьат доаллача хана Грозне Субботникова улицагІа бокъо йоацаше а сов сиха ваккле шийн автомашинаца «Жигулеца» водаш Грозне вахаш волча Г. З. Бакиева автомашина юхаьъовла ца а кхоавеш тІаьтІара додача хи чу кхессай. Цу тІа вахгІача пхе сага човнаш яьй.

Гудермесера Аргуне боагІача новкъа иштта сиха воагІаш наькъа йисто йоаллача сантар чу а кхесса автомашина «Москвич» хІалтІанаьккхай И. Б. Идалова. Водитель чІоагІа лоза а ваь больнице вахьав.

Цу тайпара наькъашка авареш ярах бехке ба иштта водителаш: С. С. Вараев, А. С. Галиев, С. Чикма, А. П. Самагин, В. Ф. Саевский, А. Автурханов, Л. С. Алешин, кхыбараш.

Чакхдаьннача 1982 шера наькъашкий транспортни средстваш лелае йовгІьечул сихагІа лелаярах а из бахьан долаш авареш ярах а 57 саг веннав, 303 сага човнаш яьй.

ДІадахача кІирагІа (3—10) марта республика наькъашка 41 авари яьй, 3 саг веннав, 12 саг лозавав.

НГІАССР МВД ГАИ.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

12 МАРТ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 9.00. Болх беш я «Могашал» яха киноклуб. 10.00. Болх беш я кинолюбителий клуб-лаборатори. 12.00. Кинотеатр. Болх беш я «Атеист» яха киноклуб. «Дин суеверени» яха беседа. 13.00. Болх беш я «Школана долча гІо-новкъостала» яха киноклектори. Гойтаргда «Мертвые души» яха художественни фильм. 18.00. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. 19.00. Болх беш я «ВІашагІкхетар» яха дискоклуб.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 12.00. С. В. Михалков ваь 70 шу дизара хетаць «Безабеннача турпалий мехка» яха утренник. 13.00. Болх беш я «Новкъост, кхувшвоагІар» яха кинолектори. «Масса долча хІаман вай болгатехкаме да» яха беседа.

Химикий культура Дворец. 13.00. «Светофор» яхача клуба заседани «Диц ма де ГАИ правилаш — хьа правилаш да хьона уж» яха беседа. 14.00. «Баьццара яр йоагача хана воалае» яха тематически кинохьокхар. 15.00. Болх беш я «Прометей» яха кагирхой объединени. «Закони, общество, сон» яха устни журнал. 18.00. «Тха кІирв» яха радиожурнал. Художественни литература кердача книжкай обзор. 19.00. Кагирхой салаІара сайре.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 15.00. Болх беш я Іалам дезарий клуб. «Нохч-ГІалгІайчен дарбане баьцаш» яха беседа-лекци. 16.00. Болх беш я «Фонограф» яха дископклуб. «Плаката ритмаш» яха концерт.

13 МАРТ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 11.00. Болх беш я «Фаьлгійи приключенеш дунен тІа» яха киноклуб. Хьокхаргда «Из юхавеча бакъахьа хет сона» яха художественни фильм. 14.30. «Планета тІа гІолли гІа боахаш ва кийсархо» яха беседа. 18.00. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. Гойтаргда «Языческая мадонна» яха художественни фильм. 19.00. Болх беш я «ВІашагІкхетар» яха дископклуб.

Н. К. Крупская цІерагІа культура Дворец. 14.00. Болх беш да «Грознера машиннаькъахой — социалистически яхье юталo лькхараш» яха радиогазета. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр.

Редактор Т. А. ТЕВОЕВ.

ГОРОД ГРОЗНЕ БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Нагахьа санна шун цІагІа дертІа газ хьайоатІаш яле цунах пайда эцача хана:

—дагадоагІаш хила город Грозне бахача наха Іаш замалахьа цхьан боарамагІа, цІа йоагае езача хана оттаьча нормашка хьежжа, арара температура мичча бесса яле а, хьахеваш йолга. Ара шийла йолча хана нормал совгІа газ хьахеш промышленни предприятешка йоагаю газ кІезигъяра чотагІа.

— Газови прибораш лотаь ма лоаттае, нагахьа санна уж чІоагІа эшаш яце.

— Нах чубахаш йоацача моттигашка газ ма йоагае.

— Шоай цІагІара кораш маІараш дертІа йІоахьлаьйий хьажа, цІа йоагаеча цІеношкара температура 18 градусал тІех хила ягІац!

— Газови отопительни прибораш лотаь хила мегаргьяц шин сахьатал дукхагІча хана, цул тІехьагІа уж дІайоаль лоаттае еза кІезигагІа хилча а цхьан сахьата.

— Газови колонка хадданза лотаь хила йиш яц 45 минутал дукхагІа, цул тІехьагІа цхьан сахьата дІайоае еза из.

— Нагахьа санна шоашта оттаьча нормал совгІа оаш газ йоагайой кхьбараш йІоахал а бІайха кхача а боацаш бутаргба оаш!

Кхое газ — эггара аттагІа, эггара дарагІа, эггара маькагІа дола доагор.

«СЕРДАЛО» ГАЗЕТА РЕДАКЦЕНА ЭШ ГІАЛГІАЙ МЕТТАЛА КЕПАТОХА ХОВШ ЙОЛА МАШИНИСТКА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 МАРТ
II ПРОГРАММА

13.05 — М. Ю. Лермонтова цІерагІча республиканский эрсий драматически театра спектакль.
13.05 — Парто XXVI съезда кургагІа. «Союзавтоматстрой» завода коллектива.
13.35 — «Хьалха тІаьхьенаш ... ».
13.55 — Документальни фильмаш.
14.25 — «Халхьа ... » (нохчий меттала).

РАДИО

12 МАРТ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачай программа. Хаоттамаш бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Юртара вахар». Хаоттамаш бола хоам (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.35 — Хоамаш.
10.15 — «Бохача наха дика гІулакх дела» (гІалгІай меттала).
10.30 — Музыка (гІалгІай меттала).
11.00 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.30 — «Даьхен духьа тІом баьраш» (эрсий меттала).
12.30 — «Иллеш а да ... ». Юртарча къахьегамхоашта лерина музыкальни программа (эрсий меттала).
13.10 — «Зіле-позе» яха сатирически журнал (нохчий меттала).
13.35 — Сийлахь-йоккхача Котаран 40 шу дизарга! «Фронтовикий дагалецамаш» (нохчий меттала).
14.00 — Хоамаш.
14.05 — «Кавказ ... » яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — Художественни самодеятельноста ... концерт (гІалгІай меттала).

II ПРОГРАММА

15.00 — «Ромэн» театра артисташ бола хьакъаллагІа». Музыкальни передача.
19.53 — «Тха музыкальни галерея». (Иллеш ...).
...
19.53 — «Сайъердамеча ... ». Передача (гІалгІай меттала).
20.23 — «Вальсаш ... ». Концерт.

13 МАРТ
I ПРОГРАММА

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.35 — Музыка. Хаоттамаш бола хоам (нохчий меттала).
8.23 — «Шоана хоза хета ... » (эрсий меттала).
11.20 — «Дисциплина чІоагІъе, къахьегамах дукхагІа пайда эца». «Малгобекнефть» управленера передача (эрсий меттала).
11.35 — КІирана музыкальни программа (эрсий меттала).
10.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
10.30 — «Къона тІехье» (нохчий меттала).
15.00 — «Иллеш доттагІала ... » яха концерт (нохчий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — «Дешо ... » яха музыкальни передача.
18.55 — Иллеш дІаолу Мусаева Лейлас.

ХЕАТТАМ

Тахан республике гІолла Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 10—15, Грозне 12—14 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен доминен морхаш а йолаш, лоа а делхаш, къулбаседа-малхбузехьара секунде 12—18 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана —3 —8, дийнахьа —2 +3 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттеи деношка

СФ00070. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1333.